

Hatodik évi folyam.
Pest, június 26-án 1859.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy posta úton külön a Vasárnapi Ujságra félfévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. új pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félfévre 10 ft., július – szeptemberre 5 ft. új pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

II. Ferencz, nápolyi király.

II. Ferdinánd nápolyi király ez évi majus 22-én történt halálával a korona törvényszerűleg, legidősb fiára, Ferencz, Calabriai herczegre szállott.

II. Ferencz 1836-ban jan. 16-án született, atyjának, Krisztina, szárdinai herczegnővel első házasságából. — A királynő, miután férjét trónörökösül ajándékozta meg, 15 nap múlva elköltözött az élők sorából.

Szigorúságáról ismert atya gondos és szorgos nevelésben részesítette II. Ferenczet, kinek nyilvános pályája 1856-ban kezdődött, midőn őt atya Ferencz-József császár Ő Felségének üdvözlésére Milanóba küldte. Visszajövele után csakhamar belépett az államtanácsba, melly is a királyból és miniszterekből áll. Ez évben kelt egybe, az 1841-ben született Mária, bajor herczegnővel, Erzsébet ausztriai Császárné ő Felségének egyik hugával.

Ismert szabadabb elvei miatt, II. Ferencz trónra lépése első napjaiban sok akadályt gördített elé egy töle tartó absolutistikus udvari párt, melly őt azért igyekezett népszerűtlenné tenni, hogy a jezsuiták növendékének kiáltá ki, sőt olly messzire ment, miszerint Foggóban megkísérté, az elhunyt II. Ferdinánd király második fiát, Lajost kiáltni ki királylyá; de

minden komoly következmény nélkül. — II. Ferencz külpolitikájában a jelen olasz háborút illetőleg, az atya által felállított semlegességet megtartja; követendő belpolitikájáról még keveset tudni, mert a trónra léptekor kibocsátott kiáltvány a vallásosság,

rend és szigorú igazság szolgáltatásról sokat beszél, ellenben a sokak által olly nehezen várt újításokról egy szót sem ejt. Remélik azonban belátásától, miszerint úgy fog uralkodni, hogy a sveiczi katonákat, atya utolsó éveiben a trón legfőbb támaszait, nélkülözhesse.

E feladat egyébiránt nem könnyű; mert a népnevelés felette elhanyagolva, a nemesség elerőtlenedve s a nép régi és makacs bizalmatlansággal eltelve van. És ha mind e nehézségek le lesznek is győzve, fennmarad még egy, a nápolyi és szicíliai nép egymás elleni féltékenysége, melly a kormánynak csaknem teljesen lehetlenné teszi az igazgatást úgy vezetni, hogy avval mindkét fél meg legyen elégedve.

A nagy remények között, válságos időkben trónra lépett király rövid életrajzához adjunk még néhány adatot szép országának ismertetéséhez.

A nápolyi királyság (másképp: a két Szicília királysága) az olasz félsziget legdélibb részét foglalja el s két részből áll,

II. FERENCZ, nápolyi király.

A mai szám végső lapján látható előfizetési feltételekre a t. cz. olvasó-közönséget ezennel tisztelettel figyelmeztetjük.

u. m. *Nápolyból* (az olasz szárazföld s néhány kisebb sziget) és *Sziciliából* (egy nagy s több kisebb sziget). Nápoly kiterjedése 1490, Sziciliáé 495 négyszög mérföld. Lakosainak száma 8—9,000,000. Az ország nagyobb része hegyes; az Apenninek számtalan ágazata fut végig rajta. Itt van a két világhírű tűzokádó: az *Aetna* (Sziciliában) s a *Vesuv* (Nápolyban). Rónaföldje igen csekély. A természet mindazáltal elég bőven osztja áldásait. A tél itt igen rövid; a hó csak a legmagasb hegycsúcsokon (az *Aetna* is) marad meg. Már decemberben újra zöldék a rétek s januárban virágoznak a fák. Csak márcziusban tapasztalhatni hidegebb szeleket. A fojtó nyári meleget itt tengeri szelek mérséklék; néha mégis nagy pusztítást visz véghez a forró *scirocco*. Egészben véve az ég alj igen egészséges. Gabonában, különösen búzában, igen dus ez ország s már a régi rómaiak Olaszország magtárának nevezték Sziciliát; csak hogy még többet termeszthetnének, ha szorgalmasabb volna a népség, melly még most is egész határokat parlagon hevertet.

Bora is sok van s e között sok nemes faj; hanem ezt sem üzik olly szorgalommal, hogy külkereskedésbe is juthatna s hasznot hajtana a természetnek. Roppant mennyiségben terem a nemes délszaki gyümölcs, mint: citrom, narancs, fige, datolya, sz. jánoskenyér stb. Ezek mivelése nem sok fáradságba kerül; ezekből él a népség s ezeket hordják ki távol világrészekbe; a sz. jánoskenyert nem csak az emberek eszik, hanem még a lovakat is azzal tartják. A gyáripar újabb időkben kezdett csak némileg emelkedni; szintugy kereskedési intézményei is. Hajóinak száma évről évre szaporodik s tengerészetének még nagy jövője lehet, ha az ország többi viszonyai kedvezőbbekké alakulnak. — Uralkodó vallás a római katolikus, s csak illy vallásu ember nyerhet polgárjogot. Papsága aránytalanul számos: 14 érsek, 77 püspök, 17 prépost, 28,806 áldozár, 11,733 szerzetes és 9521 apácza van csak magában Nápolyban; azon kívül Sziciliában még 3 érsek, 7 püspök és 117 klostrom, mellyekben 18,000 szerzetes s 12,000 apácza lakik; a világi papság száma itt 14,500.

A tudományok s művészetek közül itt leginkább a régiségtant s zenét kedvelik. Régiségntani s művészeti intézete s társulata több van a rendes iskolák mellett. Muzeumai igen becses tárgyakkal telvék. Ez országban van Herculaneum és Pompéji, a régi korban tűzhányó által eltemetett városok, mellyeket nagyszerű régiségekkel együtt csak az újabb kor fedezett fel s ásott ki.

Szóval: Nápoly és Szicilia szép és történetileg érdekes ország s remélhető, hogy népe, melly folytonos forradalmi zavarok között élt, most a boldogság újabb korszakába lép.

F a l u n.

V 6-S nál.

A kinek jó kedve nem volt
Életében:
Ne álljon ma gyalogosan
Szóba vélem.
Magamnak is ritkán van, de
Ha van aztán —
Bekopogtat a mennyország
Kis kapuján.
Szük énnekem ez a világ
Szük ollyankor,
Ott térek be, hol a kapu
Nyitva akkor.
Kell-e vendég? — kell vagy nem kell,
Van szép számmal; —
Hol a gazda? — hadd beszélünk
A gazdával,
Van elég úgy s az asztal is
Jó minékünk, —
Ki fölötte, ki alatta
Csak elférünk.
Le hát gazda, föld alá, le
A pinczébe,
Hozzon egy kis kóstolót úgy
Husz itczébe.
Nem iszunk mi, dehogy iszunk,
Elég anyyi, —
Megnézzük csak, nem romlik-e
A tavalyi? . . .
S jó lesz mindjárt most hozni az
Ujból is, mert

Másodszor majd nem ereszi
Le az embert.
Itt van a bor, — s a javából
De mi haszna!
Nem tud inni a mint kéne
Még a gazda.
Hanem — ugymond — megtanul, mert
Van jó példa,
Hogyha más nem, megtanítja
A poéta.
De más baj is van még itten,
Baj de nagyon;
S mihelyest baj, ki lenne más
Mint az asszony?! —
Baj s az asszony egy anyától
Születének,
De hiába! — még is nekik
Szól az ének.
Nem is hát ez a baj itten
Tulajdonkép, —
Hanem az, hogy nincs a háznál
Illyen baj még.
Beszélgetik ugyan itt-ott
Ugy félvállról:
Hogy egy kis lány alkalmasint
Lépet árul . . .
Ámde hiszen a dolog bár-
Miként legyen,
Meg is illet illyen embert
Már egy asszony.

A patvarba! . . . nem is egy, — illy
Szük időben,
Tizenkettőt vehetne egy
Eszendőben.
De azt mondja a prókátor,
Ki borért megy —
— Paragraphus van rá, uram,
Hogy elég egy.
Elég is lesz egy hát abból
A legjava,
S ráadásul vele minden
Búja baja.
Szóke lesz-e, barna lesz-e?
Már az aztán
Hihetőleg áll egyedül
Csak a gazdán.
De elég is a szóbeszéd
Elég nagyon,
Vagyon immár a nyelv úgy is
Kurta vason.
Tegyen róla a háziur
Tegyen mindjárt,
. . . Ha a fehér elfogyott, a
Vörös se árt . . .
És a gazda ha vigyázó,
Ugy vigyázzon,
Hogy a nevé most ne ejtsem
Ki a számon.
Mivel hogyha az igazság
Borban legyen:

Kiönti azt a poéta
Most de nagyon.
Ki találja ejteni, hogy
Ollyan ember
A mi gazdánk, valamint a
Csöndes tenger.
Érez mélyen, szeret nagyon;
Van egy tárgya,
A mi sokszor jut eszébe:
Szép hazája.
Ember, kinek szíve esze
Helyén legyen, —
— Azért mondja, — mert az illyen
Kevés nagyon.
Hogyha száját be nem fogná
Szerénysége,
Mondaná még tovább is, de —
Legyen vége.
Nekem pedig hagyjon békét
A borával
— Mondtam, hogy ne kössön ki a
Poétával.
Vagy ha kiköt, úgy tekintse
A poétát, —
Hogy midőn a kancsóra néz: —
A szívbe lát.
S ha gyöngyöt vesz észre ottan:
Meg nem állja, —
Mint a gyermek ujjal mutat
Mindjárt rája . . .

Vecsey Sándor.

Az első „katonadolog.”

(Egy katonatiszt irataiból.)

184*. évi júliusban léptem be ezredembe. Ezredesem, ki akkor a szabad ég alatt sátorozott, eleinte meglehetősen hidegen fogadott, miután azonban a tábornok ajánló levelét elolvasta, nyájasabb kezdett lenni, s néhány lekötelező szót intézett hozzám.

Erre kapitányomnak lettem bemutatva, ki épen szemléről tért vissza. E kapitány, kit egyébiránt közelebbről megismerni nem volt időm, magas, barna arcú ember volt, kemény, visszataszító ábrázattal. Ő e rangra vitézsége által közlegényből küzdötte föl magát, s vállrojtjait és keresztjét a csatamezőn nyerte. Bágyadt hangja nem igen állott öszhangzatban óriási termetével. E különösség oka egy puszkagolyó volt, melly egy csatában testébe furódott.

Midőn megtudta, hogy a **-i iskolából jövök, szörnyű savanyu képpel e szókat intézte hozzám: „Hadnagyom tegnap elesett.” Én tüstént kitaláltam, hogy ezzel azt akarta mondani: te nem vagy képes öt pótolni. Valami csipős megjegyzést akartam tenni, de mégis jónak láttam, szó nélkül elnyelni a keserű labdacot.

A hold fölkelte a ch...i erőd mögött, melly táborunktól mintegy két ágyulövésnyire volt. Az éj szeme nagy volt és vörös, mint szokott lenni, midőn a láthatárra fölemelkedik; de képzeletem most sokkal nagyobbá tette, mint valaha láttam. Ugy tűnt fel az most előttem, mint egy tűzokádó csúcsa, melly épen kitört. Egy öreg katona, ki közelemben volt, a holdat nézegetve így szólt:

„Rendkívül vörös; mi annak a jele, hogy az erőd bevételére sok vérbe fog kerülni.”

Én nem voltam egészen ment a babonától. Nem csuda tehát, ha e jóslat, főleg a jelen pillanatban, mély benyomást tett rám. Leheveredtem a földre; de lehetlen volt elaludnom. Fölkeltem tehát újra, s néhány lépést tevén előre, mereven bámultam a roppant tűzvonalat, melly a Ch. falun tuli magaslatot megvilágította.

Miután forrongó véretem a fris éji levegőn kissé meghűtöttem, ismét visszatértem a tűzhöz, s köpenyembe burkolózva szememet alváásra zártam.

De az álom még mindig került. Gondolataim észrevétlenül egyre komorabbakká, sötétebbekké lettek. Nincsen egyetlen barátom is — gondolám magamban — a százezernyi táborban, melly a sikságot fedé. Ha netalán megsebesülök, a tudatlan sebészek minden tekintet s kimély nélkül fognak velem bánni. Minden, mit eddig hasonló operációkról hallottam, egyszerre visszatért emlékezetembe. Szívem hangosan kezdett dobogni. A nélkül, hogy tudtam volna, mit teszek, íróarczamból és zsebkendőmből vértet csináltam mellemre. Végre teljesen kimerülve elaludtam. De minden pillanatban fölbresztett valami rettentő gondolat Helyzetem mód

nélkül kinos volt. — Virradatkor csatarendbe álltunk. Azután ismét összeraktuk fegyvereinket. Minden arra mutatott, hogy e napot nyugalomban töltendjük.

Három óra tájban egy segédtsízt érkezett, rendeletet hozván magával. Ismét fegyver alá szólitottak bennünket. A határvadászok a sikon elszéledtek. Mi lassu léptekkel követtük őket. Husz percz múlva megpillantottuk az ellenség előőrseit, kik minden-
innen visszavonultak az erődbe.

Egy tüzerüst jobbra, egy másik balra meglehetősen távolban lett mellettünk felállítva. Ezek élénken kezdetek tüzelni az ellenségre, melly azt erélyesen viszonzta. Nehány pillanat múlva az erőd sűrű füstfellegek közt tűnt el.

Ezredünk az ellenség tüzelése ellen egy csekély magaslat által meglehetősen fedve volt. Ágyugolyóik ritkán értek hozzánk, mert ők leginkább a tüzéségre irányozták lövéseiket. A legtöbb golyó felettünk repült el, vagy előttünk hullott le, s földdel és apró kavicsokkal borított el bennünket.

A mint a parancs ki volt adva, hogy előre induljunk, kapitányom fürkészőleg veté rám szemét, mire én párszor végigsimítván sarjadzó bajuszomat, tekintetemnek lehetőleg bátor, elfogulatlan kifejezést igyekeztem adni.

Egyébiránt őszintén szólva, nem is féltém biz én. Csupán azon aggódtam, hogy azt hiszik rólam, hogy félek. A golyók, mellyek nekünk ez ideig mitsem ártottak, csak jobban megerősítettek hősies nyugalmamban. De önszeretetem mégis azt sugallta, hogy a veszély, melly fenyeget, nem csekély, miután rettentő ágyutüznek voltam kitéve.

Az ezredes elhaladt századunk előtt, s közelembbe érve így szólt hozzám :

„Ön először is valami rendkívülit fog látni.“

Én erre martialisan nevettem, miközben kabátom ujjáról letisztítám a földet, mit egy előttem harmincz lépésnyire leesett golyó szórt rá.

Az ellenség, úgy látszik, észrevette golyói rosz sikerét; mert csakhamar bombákkal cserélte föl azokat, mellyek már hatásosabban működtek ellenünk. Egy illy bomba egészen közelemben esett le, s a mint szétpattant, egy katonát megölt, nekem pedig csákomat ütötte ki fejemből.

„Fogadja ön bókomat!“ szólt a kapitány. „Ma már nincs többé mitől tartani.“ — Én ezalatt csákomat ismét fejembe nyomva, egész nyugalommal szóltam :

„Ez annyi, mint az embert minden teketória nélkül kényszeríteni, hogy köszöntsön.“

Ez a sületlen élcz a jelen pillanatban hatalmasnak látszott.

„Sok szerencsét kívánok önnek!“ folytató a kapitány. „Önök ma már nincs miért aggódni többé, s estére egy századot fog vezényleni. Sejttem, hogy ma nekem be fognak fütteni. Valahányszor sebet kaptam, a tisztet mellettem mindig egy bágyadt golyó találta. És — folytató félig suttogva s mintegy elszégyenülve — nevék kezdőbetűje mindig P volt.“

Én a legnagyobb nyugottságot mutattam. Jól tudtam azt, hogy nekem, mint kezdőnek, senki előtt sem szabad érzelmeimet föltárnom, s hogy folyvást hidegvérűnek és rettenthetlennek kell magamat mutatnom.

Mintegy félóra múlva az ellenség tüzelése észrevehetőleg meggyengült. Mi azonnal elhagytuk állásunkat, s az erőd ellen indultunk.

Ezredünk három zászlóaljából állt. A második parancsot kapott az erőd megkerülésére; az első és harmadik pedig rohamot való intézendő ellene. Én a harmadik zászlóaljhoz tartoztam.

Midőn a mélységet elhagytuk, hol eddigelé elég biztonságban voltunk, az ellenség puskatüzzel fogadott bennünket, melly azonban csak csekély kárt okozott. A golyók füttyölése bámulatra ragadott. Én fejemet gyakran félrekaptam, mi társaim gunyos tréfáinak tett ki, kik az efféle zenéhez már hozzá voltak szokva.

Lassankint én is megszoktam a golyók füttyölését, s úgy vettem észre, hogy mégsem olly borzasztó a csata, mint minőnek az ember képzeli.

Most rohanó léptekkel siettünk előre; a határvadászok legelől mentek. Egyszerre az erődből három „hurrah!“ kiáltás hangzott, mire ujolag mély csend állt be.

„Ez a csend nincs kedvemre, — szólt a kapitány — az ellenség kétségkívül valami rőszban töri a fejét.“

A mi seregünk ezalatt eget verő lármat csapott, mi az ellenség mély csendével hatalmas ellentétet képezett. Gyorsan ott termettünk az erőd alatt. A czövekzetet golyóink által szétszórva találtuk. A föld is erősen fel volt turva. A katonák ez uj romokon nyomultak előre, miközben a lárma még nagyobb erővel megújult.

Most fölvetém szememet. E pillanatot sohasem felejttem el. A vastag füst legnagyobb részt fölszállt, s az erőd fölött mintegy husz lábnyira felhő gyanánt függött. A ritka kékes füstön át megpillantottuk az ellen katonáit, kik a félig lerombolt mellvéd mögött, fegyvereiket föltartva, mint néma szobrok, mozdulatlanul álltak. Mintha még most is látnám, a mint puskáikat arcukhoz fektetve célba vettek bennünket. Egy tőlünk alig néhány lépésnyire eső zugban egy tüzer égő kanóczezal állt ágyuja mellett.

E látványra hideg borzalom futott el, melly agyvelőmet is megrázta. Végóráim ütött, gondolám magamban.

„Most lesz még a hadd el hadd!“ szólt a kapitány. „Jó éjszákát!“ Ezek voltak utolsó szavai.

A trombiták harsogása erősen viszhangzott az erődben. A fegyverek lebocsáttattak. Szemem önkénytelen bezáródott. Nem láttam többé semmit, csak az iszonyu ropogást, recsegést hallottam, mire fájdalmas kiáltás és nyögés következett. Midőn szememet újra fölnyitottam, elcsudálkoztam, hogy még életben vagyok. Az erőd ismét sűrű füstben állt. Körülem csak halottakat és sebesülteket láttam. A kapitány lábaimnál feküdt vérében, élettelenül. Egy ágyugolyó szétzúzta fejét. Vére és agyveleje engem is egészen befecskenedett. Az egész századból csupán hat ember állott még lábán.

Ezen explosióra néhány percznyi általános csend állt be. Ekkor az ezredes, csákoját kardjára tűzve, „Rajta! utánam!“ kiáltással legelől mászott a mellvédre. A ki csak még életben volt, mind követte a példát.

Hogy mi történt most, nem igen emlékszem rá. Bejutottunk az erődbe, de hogy mi módon, nem tudom. Kar kar ellen küzdött a legsűrűbb füst között, melly miatt egymást nem is láthattuk. Én, úgy hiszem, jobbra balra osztogattam a csapásokat, s többeket megsebesítettem vagy megöltem, mert kardom csupa vér volt.

Végre hallám kiáltani : „Győzelem! győzelem!“ A füst lassankint eloszlott. Szétpillantván, csak holtakat és sebesülteket láttam magam körül. Halottakon lépdeltünk tova, azok közé voltak temetve az ágyuk is. Kétszáz harcosunk hevert ott a legrendetlenebb csoportozatban. Nehányan fegyvereiket tölték, mások szuronyaikat törölték meg. Tizenegy az ellenség közől állt ott fogolykép.

Az ezredes egy törött löporos-ládára terpeszkedett. Az egész ember tetőtől talpig véres volt. Nehány közlegény sürgött-forgott körül. Én is hozzá léptem.

„Hol van a legidősb kapitány?“ kérdé az ezredes egy alhadnagytól. Ez igen jellemző vállvonítással felelt.

„És a legidősb hadnagy?“

„P. ur, ki tegnap érkezett?“

Az ezredes keserűen nevetett.

„No tehát, szólt végre felém fordulva, — ön fog vezényleni Rakassa be az erőd bejárását kocsikkal. Az ellenség elég erős. De C. tábornok nincs messze ide.“

„Ezredes ur! kiálték, — ön sulyosan megsebesült.“

„Az ördögbe! viszonzá ő nyers hangon, — de az erőd be van véve!“

A „Triton“

cs. kir. hadihajó légberepülése a La Croma kikötőben Ragusa mellett.

Nem messze Ragusától, képünkön balra látható a sziget s La Croma vára, mellytől alig puska lövésnyire horgonyoznak a császári állomási őrhajók. E pont, melly egyike az Adriai partvidék legszebb pontjainak, a mi nap rettentő katasztrófa színhelye volt, miről olvasóinkat siettünk annak idejében értesíteni. Most pedig lapunk a szerencsétlenség színhelyének rajzát is hozhatván, a „Tr. Z.“ után még a következő részleteket mondjuk el :

A szerencsétlenség okát kipuhatolni aligha sikerülend valaha. A matrózok legnagyobb részt a hajón voltak, s épen szabad órájuk levén, vig kedvvel mulatoztak. Zenkovich hadnagy, Grion fregatt-kormányzó és Appel kadét a hajón voltak; a parancsnok, Barry Alfréd hadnagy, Scheuermann hajókormányzó, Haardoppler seb orvos, Mündl számvidő, Wildner kadét és két szolgáló pedig a szárazon Pensó kormányos és Marsagast Robert a „Tritontól“ mintegy puska lövésnyire, La Croma szigeten őrálláson valának. A légberepülés előtt néhány perczcel egy sajka 15 embert hozott vissza a

hajóra, kik szabad idejüket engedelem folytán a szárazon tölték. Azon pillanatban, midőn ezek közül a legutolsó, lábát a hajó lépcsőre tette, a hajó légberepült. A most következett jelenetnek leghivebb leírását adhatá Schmerhovsky matróz, ki épen a nagy sajkáson foglalkozott. A bárka a fellobbanás következtében vele együtt felfordult, miközben egy kötél nyakára tekerőzött; de birt annyi lélekjelenléttel, hogy a kötelet késével gyorsan kettévágta, s magát a bárka alól előküzdötte. Azon perczen, midőn ő a vízből felbukott, a szétröppent hajóból egy deszkadarab hullott fejére a légből, mire eszméletét elvesztvén, ismét aláülyedt. De csakhamar magához tért megint, s előküzdvén magát a hajó romjai közül, egy gerenda-töredéket kapott meg. Csak most volt ideje széttekinteni, s csak most tudta meg, tulajdonképen mi történt. A látvány iszonyu volt. Mindenféle a számtalan hajótöredék közt egyes emberi tagok, szétzuzott fejek uszkáltak, mellyek közül némelyek még életjelt adtak, de csakhamar végkép elmerültek. Nevét több társától hallá kiáltoztatni, kiket ő hangokról fölismert, s kik őt segítségre hívták, mert kezük vagy lábuk hiányzott. Két halállal küzdő társa, lábait a víz alatt megragadta, s csak a legnagyobb erőfeszítéssel volt képes tőlük megszabadulni. Most Riesch matróz segélykiáltását hallá, mire ő a szerencsétlennek hóna alá egy darab fát dugván, együtt uszott vele tovább, miközben az egyre bukdácsoló Rubenthaler matrózt pillantá meg, kinek alteste hiányzott. Ez azonban visszautasítá mind Schmerhovsky, mind pedig az oda uszó Kammersberger és Suparich segedelmét, kérvén őket, hogy miután ő ugyanis menthetlenül veszte van, siessenek inkább többi szerencsétlen társa

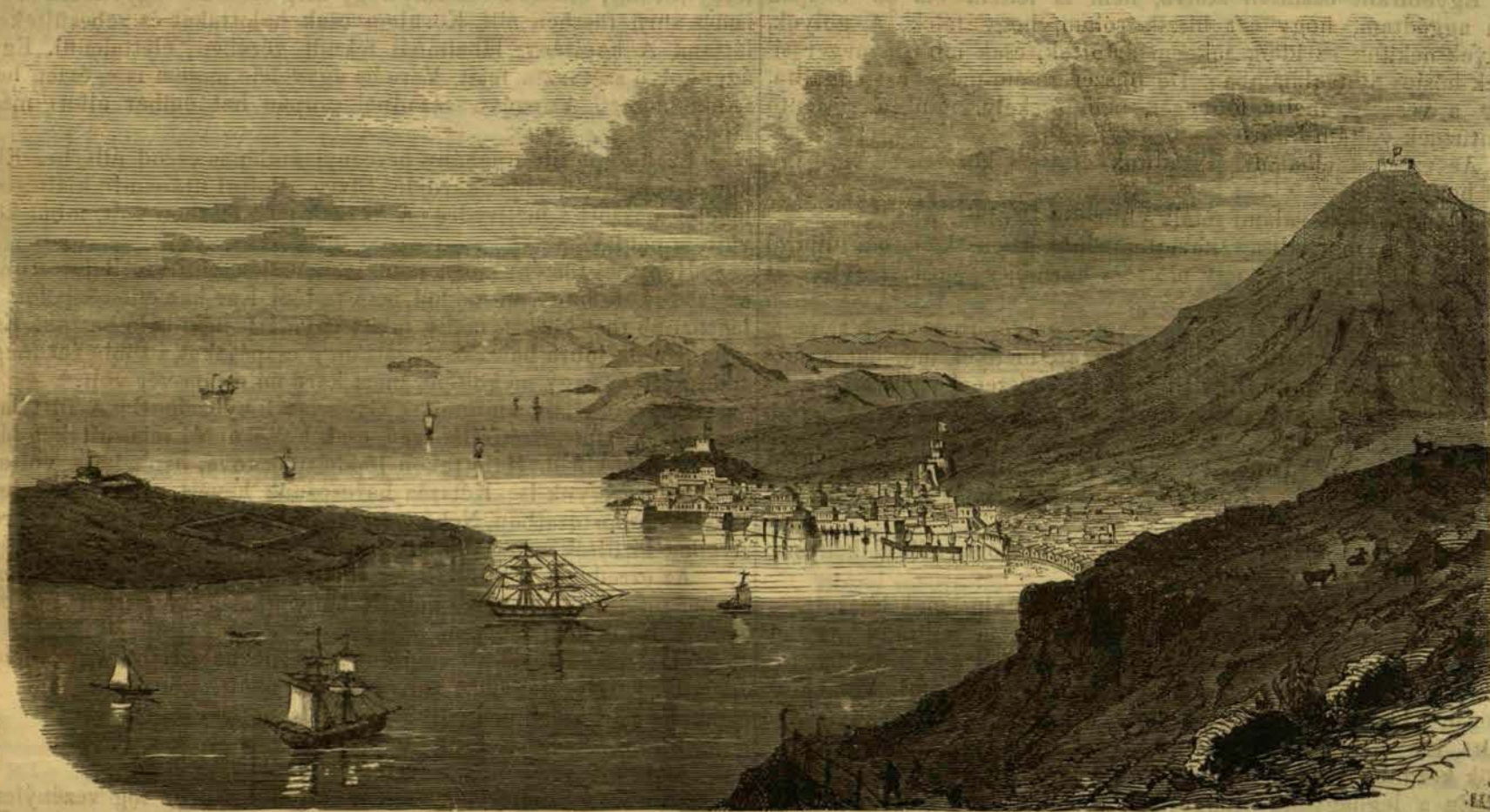
Egy német utazó amerikai utleírásában következő érdekes kalandot beszél el:

A Csendestenger partjáról jöve megtekintettem a a *Tehuantepek*-földszorosot is. A Guazaculco folyását követve *Minatitlanba* értem, melly néhány mérföldnyire fekszik a Mexikói tengerből partjaitól.

Mindenféle nélkülözések és fádalmak Minatitlanba érkeztemkor egészségemet tetemesen megingatták. Örömmel fogadtam tehát a kormányzó azon ajánlatát, hogy, ha *Veracruzba* vissza akarok utazni, (a mint szándékomban volt), e célból a „Guerrero“ mexikói hadigőzöst igénybe vehetem. Azonban a gőzös megérkezése napról napra késett, elutazásom pedig mindig sürgösebbé vált. Daczára tehát a gyengélkedő egészségnek, s mindennemű külső akadálnak, elhatározám magamban, hogy lóháton, mint ott szokásban van, kirándulást teszek ama fölötté érdekes tájakra, mellyek Minatitlan és Veracruz közt nyulnak el.

Legényemtől s néhány szolgától kísértetve, 1857. april 15-én hagytam el az ifju révvárost, Minatitlant.

Lovam épen úgy odavolt, mint magam, a szük abrak, mit Minatitlanban csak nagy bajjal szerezheték, nem volt elegendő

A „Triton“ hadihajó a La Croma kikötőben Ragusa mellett.

segedelmére, kiket tán még meg lehet menteni. Ezzel alámerült. Mintegy 10 percz telt be, míg a partról a még élő néhány szerencsétlennek segedelem érkezhett. Penso kormányos és Marsgast Robert tüstént a fellobbanás után egy bárkába ugrottak, s odasiettek a szerencsétlenség színhelyére. Penso ötöt, Marsgast pedig kettőt mentett meg szerencsétlen társai közül. Majd egy időben ért oda egy sajkán Leard, a geniekar őrnagyja is, ki szintén kettőt szabadított meg. A 11-ik vadászászlóalj századosa Cristoph, a geniekarifőhadnagy Melinsky, s más tisztek és a 11-ik vadászászlóalj számos közembere vetélykedő buzgalommal nyujtottak segítyt a szerencsétleneknek, kik közül a megmentettek rögtön kórházba szállítatván, ott a leg gondosabb orvosi ápolásban részesültek. Riesch matróz, kit Schmerhovsky mentet ki a tengerből, két óra mulva a kórházban meghalt; többeknek pedig összezuzott tagját kellett levágni. Egészen sértetlenül csupán Kammersberger matróz maradt, ki az explosio alatt az előárbóczon a kötélzettel foglalkozott.

Utikaland Mexikóban.

Utikaland azon távol vidékről, mellynek jellemét s lakosait a Vasárnapi Ujság olvasói bővebben ismerik azon derék levelekből, mellyeket ott tartózkodó *László Károly* hazánkfiától a jelen évi folyamban több ízben közlöttünk.

arra, hogy a szegény állat szokott vidámságát s erejét föntartsa; azért csak lassan s láthatólag kedvetlenül indult meg, de a fris reggeli szellő, melly a tengerről jöve, folytonosan körülengett, üdítő hatást gyakorlott mind rám, mind lovamra. Lélekzetem könnyebbült, kedélyem fölvidult, s a vidék szépsége mind jobban kezdett ismét érdekelni. Csakhamar megint oly vidámul foytattuk utunkat, mint előbbi jó napjainkban.

De szükségünk is volt rá, hogy kissé összeszedjük magunkat, mert utunk hosszú és fáradságos volt. Csak késő este érkeztünk *Acayucanba*, hol egy francia lakos vendégszeretőleg ajánlta fel házat, hogy napi fádalmainkat kipihenhessük.

Először is lovam ellátásáról gondoskodtam, s csak miután ez megtörtént, foglaltam helyet a barátságos család körében. A művelt emberekkeli bizalmas társalgás, a kölcsönös eszmecsere mindig bűvös vonzerőt gyakorol kedélyünkre egy hosszú utazás után; de most e körülmény sem volt képes hosszabb ideig lebilincselni, s csakhamar oly hely után néztem, hol táboriágyamat felüthesem. A házigazda egy téres szobába vezetett, mellyben mindenféle kelmék s élelmiszerek voltak összehalmozva. Egyik szögletében egy bórrel bevont támszék állt; épen egész kényelemmel akartam bele-

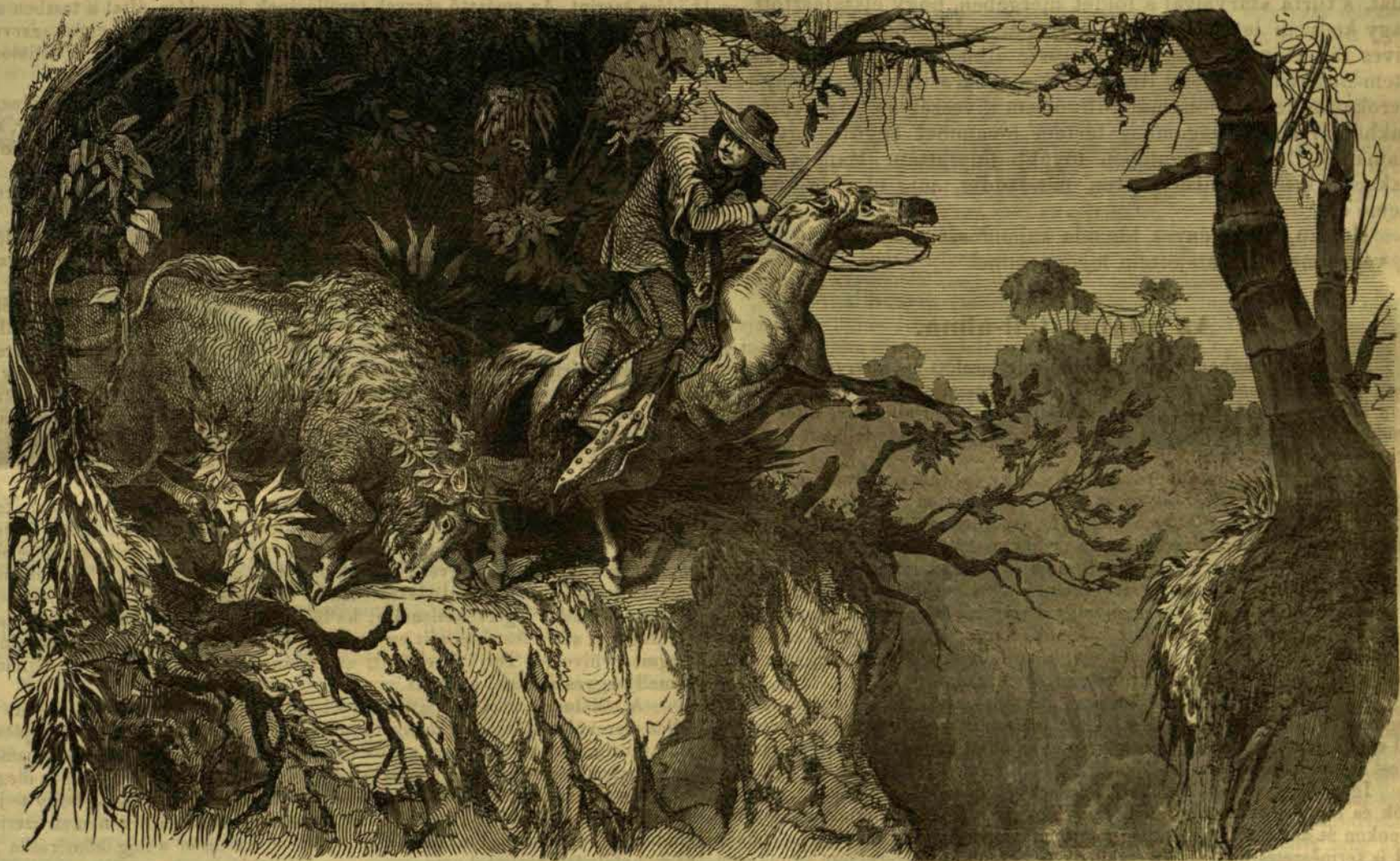
dülni, midőn hirtelen egy jókora nagyságu *csörgőkigyót* pillantottam meg rajta, melly fejét sziszegve és csörögve nyújtogató felém. De már itt sem tréfázni, sem időt veszteni nem lehetett. E pillanatban lépett be szolgám az ajtón, ágyamat és fegyvereimet hozván magával; kiragadván tehát kezéből a kardot, hatalmas csapást irányoztam ellenségemre. Azonban hevességemben a gyertyát is kiűtöttem szolgám kezéből, s így szépen sötétben maradtunk. Illy helyzetben tehát kénytelen voltam a csatáról megszabadni. Midőn ismét ovatosan visszatértünk, a veszedelmes állatot a földön élettelenül kinyulva találtuk.

De mást is láttunk most a gyertyavilágnál: innen is, onnan is csunya *skorpiók* bujkáltak elő, mi arra intett, hogy mégis jobb lesz valahol másutt keresni éji tanyát. Kimentem tehát a veranda alá, hol csakugyan királyilag aludtam szönyegemen.

Másnap testben lélekben megerősödvé, utamat jókedvvel folytattam. Nem is sejtve, milly kaland vár rám e napon, gond nélkül haladtam előre a meglehetősen járt ösvényen. Kalauzt sem tartván

Alig haladtam félóránira e sűrű lombfolyosón, midőn egyszerre egy lovagot pillantottam meg csekély távolra magam előtt. A lovac nyeregkápájához egy hosszú szij vala erősítve, mellynek hátulsó vége egy körülbelől 15 lépésnyire utána jövő bika szarvához volt kötve. A vad marha orrán is szij volt keresztülhuzva, mellynek hátulsó végét egy másik ranchero tartá nyeregkápájához kötve, úgy hogy a bikának a két ranchero közt épen a közepén kellett ballagnia.

Ezen emberek már messziről kiáltottak nekem, hogy térnek vissza, ha magamat veszélynek kitenni nem akarom, mert úgy mondák, nagyon gonosz természetű az a bika, mellyet vezetnek. Igaz, hogy e keskeny ösvényen a kitérés fölötté bajos volt; de minthogy nem igen volt kedvem ugyanazon utat még egyszer megtenni; kiálték a rancheróknak, hogy tartsák keményen a bikát, mert meg akarom kísértetni mellette elhaladni. Lovamat, melly a bika megpillantására már remegni kezdett, ovatosan szoritottam, mint csak lehetett, az ösvény egyik oldalához, miközben előrelá-

Utikalauz Mexikóban.

többé szükségesnek, kit e célból magammal hoztam, jónak láttam visszaküldeni.

Tíz óra tájban egy kis tanyához (rancho) értünk, hol embereimet hátrahagytam azon utasítással, hogy estére *Hacienda El Corral-nuevoba* jöjenek, ott velem találkoznak. Én légényem kíséretében tovább folytattam utamat.

Nem messze a tanyától egy csorda *bikára* akadtunk, miket néhány ranchero (tanyai ember) lóháton őrzött. A milly ártatlanok e hatalmas állatok csoportosan, ép olly veszedelmesek egyenkint. Ezt itt a bikaviadalokban naponkint lehet tapasztalni. A fővárosban csoportosan hajtják őket keresztül a legnépesebb utcákon, a nélkül, hogy belőle valami veszély támadna; mihelyt azonban a bika magát egyedül látja, azonnal fölébred benne a viaskodási viszketeg, s vadul bömbölve keres magának ellenfelet, hogy vele megbirkózzék. E tulajdonságáról csakhamar saját tapasztalásomból is meggyőződtem.

Egy órai erős lovaglás után elértük az erdőt, mellyen keresztül szűk ösvény vezet; e keskeny ut mellett mindkét felül óriási fák, mindenféle bokrok és futónövények áthatlan falat képeznek.

tásból hosszú kardomat is kirántottam. Alig haladtam néhány lépést előre, midőn a bika megpillantott. Most tompa bömbölést hallatott, aztán dühös rántással a sziját, mellyen a lovakok vezették, elszakítván, szegzett szarvakkal rohant ellenem.

A nélkül, hogy a támadást bevértam volna, sebesen visszafelé vágattam, mialatt a böszült bika folyvást kergetett. Legényem és az egyik ranchero aggódtak, hogy lovac az ösvény keskenysége miatt nem leend képes kellő gyorsaságot kifejteni. E közben a bika mind közelebb ért, de mégsem hittem egészen közlemben, midőn lovac hirtelen egy kétségbeesett ugrást tett a levegőben: a vad állat megdőfte. Még egy pillanat, s én lovacstól áldozatul valék esendő dühöngő ellenemnek.

E válságos helyzetben kétségbeesve sarkantyuztam lovacat, s belevágtattam az erdő sűrűjébe. A szegény állat félelmében föltartóztathatlanul rohant előre tüskön-bokron keresztül, mialatt arcom úgy összevissza lön karczolvá, hogy a vér csakugy patakzott le róla. Szerencse, hogy bőrruha volt rajtam, melly testemet óvta a tövises és tüskés ágak ellen, miken keresztül kasul átrohantunk.

Azt hittem, mentve vagyok, — de nagyon csalatkoztam; a bős bika egyre üldözött a lovam által tört ösvényen. Lovam, közelében érezvén a bikát, minden erejéből rohant előre; de átlátam, hogy az egyenetlen verseny nem tarthat már soká.

Most úgy vettem észre, mintha az erdő valamicskét világosodni kezdene. Pár másodperc alatt egy feneketlen, mély földnyílást láttam felém tátongni, melly sokkal szélesebb volt, hogysem rajta szerencsésen átugrathatni véltem. S mindamellett választásról itt szó sem lehetett. Ha átugratni meg nem kísértem, gondolám magamban, úgy pillanat múlva halálom bizonyos; a kísérlet által tehát mitsem kockáztatok. A ki mer, nyer, vigasztalám magamat, s e gondolattal lovamat megsarkantyuzván, nekiugrattam a veszélyes földnyílásnak. Az ugrás szerencsésen sikerült; a szegény állat utolsó erejét is megfeszítve kapaszkodott föl a tulsó partra. Meg voltunk mentve. Hanem ugrás közben egy kinyuló ág úgy homlokra talált, hogy a vér rögtön elöntötte szememet.

Magamat biztonságban tudván, utána néztem üldözőmnek, melly a Baranka tulsó partján dühösen csapkodta farkával két oldalát, s turta szarvaival a földet mérgében, hogy elszalasztott. — Nagy kedvem lett volna most egy pár golyót bocsátani oldalába szives fáradságaért, hogy olly messze elkísért; azonban lelkiismeretem nem vitt rá, hogy illy módon megkárosítsam a szegény rancherokat akkor, midőn már túl voltam a veszélyen. Az ijedségből csakhamar ismét magamhoz tértem lovammal együtt, úgy hogy utamat a Baranka mentében tovább folytattam. Hanem a bika makacsul kísért a tulsó parton mindaddig, míg el nem vesztett szeme elől.

Hosszu, tekervényes ide-oda kalandozás után az erdő sűrűjén át, végre megint összejöttem legényemmel.

Az állatok téli-álmá.

Franciaországban Joux A. több évvel ezelőtt azon tervvel lépett fel, hogy alkottassanak intézetek, melyekben a szegény embereket elaltassák, azon időre, míg munkájuk, keresetük s így tartásuk nincs, mi által azok a nyomortól, szükségtől megóva maradnának s a szegénység teljesen megszüntethető lenne!

Az embernek több napra, hónapra vagy továbbra elaltatására, vagyis olly állapotba hozására, millyen az állatok téli-álmá, a közönséges *banyaposa* (pöfeteg, poszgomba, Staubschwamm, Lycoperdon proteus) porának füstjét ajánlá, melyet néhol mézszüretkor a méhek megfojtására használnak.

E terv valósitása nem jött, de nem is jó soha létre, mert az csak az állatok téli-álmának és testi szervezetének nem ismeréséből származhatott; mert az állatok téli-álmá sem nem teljes megmerevülés, avagy csupán tartós mély álm, sem nem a haláléhoz hasonló állapot. Különbözik az mindezek-től, miután benne az életműködés meg nem szűnik, csak szünetel s ez okból az állatban sajátos szervezetet föltételez.

Az embernél akadunk több havi folytonos alvásnak példájára, melly a megmerevüléshez hasonlít; de e jelenet felette ritkán s csak kivételesen fordul elő és mindig kóros állapotkép; míg az állatok téli-álmá, a természetben s a test szervezetén alapszik.

Igaz, hogy az északi göncz (földsark) jeges vidékének lakói, az eszkimók és lappok, télen jég- és hókunyhókban vagy barlangjukban elzárva, napokon át alszanak; de ez még nem mutat arra, hogy a téli-álm az embernél is természetes, miután az eszkimók és lappok testi szervezete ennek semmi jelenségére nem mutat, holott e szervi változást a téli-álm állatoknál mindig feltalálhatni.

Ha a növényvilágban létező hasonló tünetényt, a növények téli-álmát, melly alatt levelük lehull, nem zöldelnek, nem virulnak, tekintjük s vele az állatok téli-álmát összehasonlítjuk, úgy ez utolsóban is, a természet háztartási módját találjuk fel, melly által némely állat életerejének gyors működését, azon határ közé szoritja, mellyet a természet rende megkíván. A téli-álm, egyes állatnemeknél, mint az életműködés csillapítása, szünetelése jelenik meg, melly nélkül az igen gyorsan befutná a kiszabott pályát.

A téli-álm állatoknál a tüdő a levegő behatása által sokkal gyorsabban s könnyebben kiterjed s összeesik, mint más állatoké. A tüdőhólyagcsák falai vékonyabbak, üregeik nagyobbak s az ezeket körülvevő hajszálcsőedény-hálózat kevésbé kifejlett és nyulékonyabb, mint a többi állatoknál; a be- és kilehelés sem olly szabad, mi a vérkeringés lassúságát vonja maga után. Ez okból a téli-álmok hajlandók a kövérségre és kisebb nagyobb mértékben tunyák.

A mennyire szükséges minden állatnak az éji álm, a növénynek a téli szünetelés: ép olly szükséges a téli-álm állatnak, testi szervezeténél fogva, a téli-álm; mert ez álm a természet háztartási módjának kifolyása, a természet pedig nem szokott hibázni számításában.

A téli-álm hatása leginkább a szív tevékenységében, a vérkeringésben, a lélekzésben, az emésztési tevékenységben (functio) és az idegek érzékenységében idéz változást elő. Például a denevér szívverése nyáron egy perc alatt 200 lökötést mutat, a téli-álm alatt pedig csak 50-et.

A szív tevékenységének (functio) lassudása csak halkkal s fokozott, alig észrevehetőleg áll be; legerősebb nyáron, leggyengébb a téli-álm közepén. Már a szívtevékenységről megismerhető, mikor fog valamely állat, téli-álmába merülni. A vérkeringés gyorsaságában s lassúságában, a szív tevékenységével egy lépést tart, és a mell és has nagyobb véredényei, több és sűrűbb vért tartalmaznak, mint a többi edények. A szív tevékenységének, a vérkeringés s a lélekzés lassulásának, azon következménye is van, hogy a téli-álm alatt az állat a vízben s gázban nehezebben ful meg, mint éber állapotban.

A lélekzés szintén a szívtevékenység szerint lassodik vagy gyorsul. A békánál s egyéb hüllőnél is, téli-álm alatt nem tapasztalni lélekzést; a tüdő össze van esve, teljesen tetlennek mutatkozik. Az emlős állatoknál, hasonlóan legkisebb jelét sem láthatni a lélekzésnek; de ezeknél a lélekzés a legkisebb érintésre, vagy rázkódtatásra ismét visszatér. Hogy téli-álm alatt a lélekzés teljesen megszűnik, leginkább az mutatja, hogy illy állapotban az állat hosszú ideig lehet a veszélyes gáznak kitéve a nélkül, hogy ez ártana neki. A denevér kísérletkép illy gáznak két óráig, légmentes térben hét percig és tovább negyedóránál a víz alatt kitarthat, a nélkül, hogy legkisebb baja támadott volna.

A szív- és tüdő tevékenységével legazorosabb viszonyban áll az emésztő szervek is; részben tőlük függ, részben azokra hat s így egymást föltételezik. Az emésztő szervek tevékenysége is lassul s gyorsul a lélekzés, szívverés működése szerint. Az emésztő szervek tevékenységének lassudása által a testben az anyagcsere meglással, az életerő gyengül, miáltal az állati test egész szervezete lehető legnagyobb nyugalomba lép s kifejlése föltartoztatik. A téli-álm ez általános céljára minden körülmény közreműködik.

Hogy az anyagcsere meglással, a téli-álm előtt az állat majdnem minden eledeltől, mozgástól visszatartja magát, a világosság, a napsugár, az üde levegő elől elrejtőzik. Ez okból érzékei sokkal inkább eltompulnak, mintsem a közönséges álm alatt. És fölébredéskor, némelyek még sokáig nélkülözik az étvágyat, ellehetnek minden eledel nélkül; ellenben némelyek felette falánkok s azonnal kimulnak, ha elégséges eledelre nem találják. A legtöbb rovar teljesen üres gyomorral megy téli-álmára, ellenben a hüllők közül több, mint a kigyó, teknős-béka, még előbb jóllakik, és az álm alatt a bevett eledelt lassan megemésztik.

Az anyagcsere lassulásából magyarázható meg, hogy az állat a téli-álm alatt, vagy semmit vagy csak felette keveset nöl. Majd minden állat kövéren s igen kiképződött s telt mirigyekkel fekszik le, s soványan, üres, összezsémmelt mirigyekkel kel fel. Közönségesen azt szokták mondani, hogy a téli-álm saját zsírt emészt, de e kifejezés nem helyes; inkább lehetne mondani, hogy zsírja által melegszik, mivel a zsír a téli-álm alatt pótolja a testnek a lélekzés behatását s így lélegző szerül szolgál. Ezekből könnyen megfogható, hogy az állat téli-álm alatt testsúlyából s terjedelméből sokat veszít.

Az érzékek annyira eltompulnak, hogy némely állatnál majdnem teljes érzéketlenség áll be. Legtöbb azonban álm alatt is bir az érzék, ösztön és akarat bizonyos gyenge fokával, még a rovar is, melly teljesen megmerevültnek látszik. A melegvérű állatok általában nem alszanak olly mélyen s érzékenyebbek; de azonnal visszaesnek az előbbi állapotba. A téli-álm ideje közepén az állat legérzékletlenebb; ha lábát kihuzzák, lassankint ismét összezsugorol az; a test hasonlít egy nemrég kimult állathoz, melly még nincs megmerevülve. — Térjünk el most az általánosságoktól s lássuk a téli-álmot, némely egyes állatnál külön is.

A téli-álm a sokféle állatnemeknél igen különböző. Egynél hosszas és teljes merevülés, másnál mély, gyakran félbeszakasztott álm alakjában mutatkozik. Ez igen nehezen s csak magasabb fokú melegenél ébred fel, amaz pedig csupán érintésre is. Némelyik vérkeringése, lélegzése, emésztése és idegei csak kissé gyengülnek, némelyiknél pedig annyira meglással, hogy teljesen tetleneknek látszanak. A téli-álm az állatnál leginkább a nemek szerint különböző, mindazáltal más kül viszonyok, nevezetesen a lég hőmérséke is nagy befolyást gyakorol arra.

Téli-álm az állatország minden osztályában találhatik, még a madarak közt is, miről a fecskék, vagyis jobban mondván, egyes fecskék elég bizonyosságot tettek. Régente több madárról hittek illy tulajdonságot. Aristoteles a golyát, rigót, seregélyt, vadgalambot, kányát, bagolyt és kakukot is téli-álmnak tartá. Plinius már ellenmondott, hogy a golya téli-álm volt, s midőn később felfedezték, hogy azon madarak költözködők, hinni kezdék, hogy a madarak közt nem találkozik téli-álm. Igaz ugyan, hogy a mult században több természettudós a golyát, Linné pedig a fecskét téli-álmnak mondta, de a későbbiek egyhangulag állítják, hogy a madaraknál a téli-álm helyébe az elköltözés lép, mért az eledelhiány nem az egyetlen ok, melly azokat tétre a melegebb tartományokba viszi.

Volt példa rá, hogy néhány fecske, melly tán az elköltözésre nem birt elég erővel avagy elkészt, a telet nálunk tölté téli-álmába merülve, a tavak iszapjában, partlyukakban, odvas fában, pajtákban stb. elrejtőzvé. Télen a kitisztított toiszapban talált fecskék, teljesen merevült állapotban voltak, a lélekzésnek legkisebb jelét sem adták, de a meleg szobában föléledtek.

Mint a költöző madarak, úgy a téli-álm egyéb állatok sem találják télen át nálunk táplálékot; azért azt lehetne mondani, hogy a téli-álm ez állatok táplálására nézve takarékszallás, mellyben keveset vagy semmit sem vesznek magukhoz, de a testből is kevés emésztődik föl; mert a lélegzés, mozgás stb. megszűnésével a test szövetekéből kevés kopik le, s így nem is igen szükséges, hogy anyagcsere által az pótolassék. Mindazáltal mégsem a táplálék hiány egyedüli oka a téli-álm beállásának, hisz van olly téli-álm, mint a *hőrcsök* is, melly gyűjthetne s gyűjt is eledel-készletet.

A téliálom előidézésére még lényegesen befoly a lég és annak mérséke. Találtak már télen a mól közt pacsirtát is merevült állapotban, mely a meleg szobában magához jött. Nem minden állat alszik egész télen át; de ha csak egy hóig alszik is, már téliálónak nevezhető.

Ha a téliálmot átmeneti jelenménynek nézzük a növényvilágból az állatvilágba, akkor megértjük, miért találhatók az alsóbb állatosztályokban a legtöbb téliáló. Ezeknél a téliálom teljes merevültség és hasonlít a növények téli élettelen nyugállapotához. A sugár állatok- és azalakokról még nincsenek tapasztalataink, a *puhánokról* azonban már tudjuk, hogy közölők azok, melyek a telet megérik, általában téliálók. A mohban, a nádasban, tavak partján, mindennap meggyőződhetünk erről.

Sajátos jelenet, hogy a bélérgék az állatokkal együtt téliálomba mélyednek. A hidegvérű állat bélérgé magas fokú hideget eltűr, sőt meg is fagyhat, a nélkül hogy ezáltal életereje szenvedne, fellelte nagy hideg mindazáltal megöli; mert minden téliáló csak bizonyos fokú hideget áll ki, melyen túl az, életének veszedelmes. A heringben találtak már bélérgét, mely meg volt fagyva, de hideg vízben ismét föléledt.

A fekete bököl (scorpio) a hidegben megmerevül s ártalmatlan lesz. A telet nem tojáskép átélő pókok is téliálók.

Mindezekből látszik, hogy a hideg lényeges oka a téliálomnak; azonban a mormoga (Murmeltier), a pank vagy vízipók meleg szobában is téliálomba merül.

A rovarok közül mindazok, melyek rövid ideig vannak pondró állapotban, téliálók, melyek azonban egy évnél tovább állnak így, azok nem téliálók.

A rovarok általán négyféle állapotban huzzák ki a telet, t. i. vagy mint tojás, vagy mint pondró avagy báb-, vagy végre teljesen kifejlett alakban. A tojás és báb nál azonban a nyugállapotot nem lehet téliálomnak nevezni. — Némely pondró p. o. a cserebogáré, télre mélyen a földbe ássa magát. Tudjuk, hogy a pillék vagyis lepkék, általán nem élik át a telet; mégis van rá egyes példa, hogy téliálomba merülnek s úgy telelnek ki. Am ez csak rendkívüli, ritka eset.

A hangyák téliálom alatt, szorosán összebujnak, hogy melegítsék egymást. Ez alatt semmi eledelt nem vesznek magukhoz s eleséget csak azért gyűjtenek, hogy ez álmat megelőző s követő azon időre legyen mivel táplálkozni, mellyben még kiint eledelt nem találnak. A méhek téliálma csak igen rövid, de ez is időközönként félbe szakad.

Már Aristoteles és Plinius említé, hogy a halak némelyike őszszel a meder iszapjába rejtőzik s a telet ott átaluszsza. És csakugyan a legtöbb halnem télen át a fenékre vonul vissza. Az angolna, lazac, ponty, köviponty vagyis görgöcse, közmakár (Makrele), czompó téliálomba merülnek s ez idő alatt a meder iszapjába bujnak. Némely hal, mint a ponty, csuka és a sügér teljesen a jég közé fagyhat, messze elküldhető, vízben azonban ismét életre tér.

A hüllők majd mind átaluszsza a telet. Többek közölők, nevezetesen a kigyók közöl is, a forró öv alatt épen a legégetőbb napok alatt esnek merevültségbe, tehát azok nyáriálmat tartanak. Ez álom a forró övi tartományokban nem olly mély és hosszú, mint egyébütt.

A madaraknál a természet a téliálmat a költözéssel pótolta. A melly madarak a telet ki nem állhatnák, nem esnek téliálomba, hanem őszszel elköltöznek a melegebb tartományokba, tavasszal ismét visszatérnek.

Az emlős állatok közt általán véve kevés téliáló találkozik, s ezek is a ragadozók és őrlők rendébe tartoznak; de közölők kevés aluszsza át a telet félbeszakasztás nélkül. Álmuk nem olly mély mint a többi állatoké. A mormoga, böregér stb. egész télen át, 5—8 hónapig folytonosan alszik.

A medvéről írta Aristoteles, hogy legalább 40 napig alszik, így vélekedett Plinius is. Ma már tudjuk, hogy a medve téliálma megszagott; legmélyebb alvásának ideje november és december hó. Álmából könnyen fölébred, elhagyja barlangját s januárban kölykezik. November s december hóban ritkán eszik s csupa érintésre vagy zörgésre is fölébred s ilyenkor fellelte ingerült. Néha igen vérengző küzdelem támad a medvék közt, midőn ketten vagy többen egyazon barlangot választják ki téli alvóhelyül.

A természetbuvároknak még tágas mező nyílik az állatok téliálmanak teljes megismerése körül, mellyről még most ugyaszólván csak kezdetleges adatokat bírnak.

A sakkjáték.

A játékok legnemesibekének, a sakk történetének nyomozása, műveltség-történelmi szempontból is érdekes, mert azon népeknek, kiknél a sakkjáték, — mint a kombináció és számítás iskolája, — kedvet tudott találni, bizonyosan a műveltség némi fokán kelle állniok.

Némelyek a Bibliából, nevezetesen Salamon király II. k. 2., 14. verséből azt akarják kimagyarázni, hogy a sakkjátékot már a régi zsidók is ismerték; holott azon hely értelmi zavara kétkedőkké tesz bennünket, ha vajjon tulajdonképen valamely játékról van-e ott szó.

Mások az egyiptusi emlékeken talált sakkjáték alaku hieroglyphok által csabítottak azon hiedelemre, hogy talán a sakk a Pharaók idejében is létezett volna; a sakkjáték kockás mezeje azonban nem olly különös, hogy ahhoz hasonló alak a hieroglyphvívők különben is élénk képzeletében a nélkül is meg ne születhetett volna, ha azt mint játékot nem használták volna is.

Ismét mások a trójai hőst, Palamedest, akarják felruházni a sakk feltalálásának dicsőségével, mint a ki a hosszú ostrom alatt unalommal küzdő

görög vitézek mulattatására gondolta azt ki. Herodot pedig két lydiai testvért említ, kik éhségből (?) jöttek rá a sakkra.

A római klasszikusok némely helyeinek, különösen Ovid „Ars amandi“—ából néhány versnek ferde magyarázata sokakat azon véleményre vezetett, hogy a rómaiak ugynevezett „ludus latruncolorum“—ja a sakkal egynemű játék. De Martialis I. L. 14. C. : „calculus hic gemino, discolor hoste perit“ stb., melly egy illy játéktábla ajándékozására vonatkozik, olly szabályokat említ, minőket a sakkjáték soha nem ismert, s azután ítéve, inkább az ostáblához hasonlíthatott.

A történeti hűség legélenkebb színezetével bíró rege a sakkjáték föltalálásáról im ez :

A távol ős időben Hindosztan rozsaligetes tartományai fölött egy ifju fejedelem „Shachram“ uralkodott. De távol attól, hogy szellemi és anyagi tehetségeit népei boldogítására fordítaná, siralom völgyévé változtatá a paradicsomnak teremtett tartományt; mert az ifju fejedelem deli testében féktelen és szilaj lélek lakott, melly őt vad indulatoskodásra ragadá, annál is inkább, mert világi törvény nem korlátozható kegyetlen tetteit. S épen azon jámbor bölcs bráminok, kik kegyes oktatásokkal, szelid tanácsokkal, jóra akarják fordítani az ifju fejedelem szívét, — érzék leginkább dühe kitörését; s alig mertek már színe elé járulni.

Csak az öreg, őszfürtű Sissa ben Dahirnak volt még bátorsága. Elszánta magát, hogy szelidebb erkölcsöket olt a különben olly jeles tehetségekkel megáldott, de fájtalan udvaroncjai által a véglétekig elrontott fejedelemben.

Három napig buzgón imádkozott Brámához terve sükereért, s e három napot magányba vonulva szigorú böjt között töltötte. Ez idő alatt egy játékot készített Shachram számára. Egy négyszögű tábla volt ez, betöltve 64 apró kockával, mellyek változtatva világos és sötét színre voltak kifestve s e táblára fel volt állítva 32 különböző alak, 16 világos és 16 sötét színű, egymással szembe. A harmadnap elteltével erős hittel a jó süker felől járult Shachram trónja elé s átnyujtá neki az ajándékot.

„E játékot készítettem, felséged unalmát elűzni,“ mond a bölcs brámin, tudván azt, hogy kedvesebben fogadja a fejedelem e játékot, mint komoly intéseit, s így játék alakjában önti át azokat szívébe.

„Ez a Csaturangka (sanskritul csatur = 4, angka = hadtest) egy harcjáték, mellyben felséged pártja a fehér, s az ellené a fekete, s ezek egymás megrontására törnek,“ folytatá a bölcs brámin.

A fejedelem figyelmessé lón a magyarázatra, az ősz Sissa ben Dahir pedig megmutogató néki, hogy a legnagyobb alak a király, mellette a bölcsesség vagy vezér (a királyné), a király és királyné mellett kétfelől két hasty (elephant = futár), jelképezve az elefántou harczoló indiai hadtestet, azok mellett pedig kétfelől két aswa (= ló : most lovag), a könnyű lovagok csapata, s kétfelől ezeket erősen védi a ratka (= szekér = szekérsáncz : most bástya), elől pedig hosszan elnyulik a padatam (gyalogság), tömör nehézkés sora; s megtanítá Shachramot, hogy milly egyedül sivaron érezné magát a király, s milly gyakori veszélynek volna kitéve élete, — még ha a szekérsáncz mögé menekülne is, ha nem lennének hü alattvalói, kik köteleességüknek ismerik, nem csak teljes tehetségük szerint munkálkodni fejedelmök érdekében, de sőt azt ótalmazni is, s ha szükség, életüket áldozni fel érte; s ha már a sereg színe, java, mind elhullott is, egy igénytelen gyalog miként képes királyának trójáját megmenteni, s magát annak oldala mellett a legfelsőbb rangra felküzdenie : továbbá miként bomlik föl és vesz el az ország végkép, ha a király a bizonyos halálnak (sanskritul : math) néz eléje, s minő zavar sőt végveszély származhatik abból, ha egy társadalom polgárai nem összetett vállal működnek egy célra, hanem pártokat képezve külön érdekek mellett küzdenek; csak egyetértés, és következetes kitartás vezet győzelemre. Mint kell megbecsülni a fejedelmeknek alattvalóikat, mint kik teljes erejükkel arra működnek, hogy királyuktól a veszedelmet távoltartsák, azt megsemmisítsék, s gyakran buzgóságukban vérükkel pecsétlik meg hűségüket.

Játszva hallá e tanításokat Shachram, s játszva vette azokat szívére, ezután becsülni tanuló alattvalóit, s azoknak boldogításában talált örömet, s sötét tetteire örök feledés fátyolát borítá az irgalom, mellyet bő mértékben árasztott övéire. Megkedvelte a játékot, s azt gyakorolva művelé ki szellemi tehetségeit, akarata, jelleme megszilárdult, elméje élesedett, szívében a szenvedélyek helyett a nyugalom vett állandó lakást. Így megváltozva hálás karokkal ölelé magához Shachram Sissa ben Dahirt mint barátját, s felszólítá : hogy kérjen tőle bármi jutalmat, azt megtagadni nem fogja. Dahir azt kérte tőle, hogy adasson neki a sakkjáték első kockájára egy szem buzát, a 2-ikra kettőt, és minden következőre kétszer annyit, mint a megelőzőre. Shachram elbámult a szerény kívánságon s parancsolá gabnátárnokának, hogy fizesse ki a kívánt mennyiségű buzát, de az csakhamar avval tért vissza, hogy India minden gazdagságával, de sőt az egész földkereksége is képtelen volna amaz óriási összeget kifizetni, mert a számításból kitűnt, hogy az olly iszonyu mennyiség, hogy az egész föld felülete, tengerek, erdők és sivatagok nélkül, ha a legjobban műveltetnék is, csak 76 év alatt hozná be a kívánt mennyiségét ez iszonyu rakás buzának, melly 18⁴446,744⁰73,709⁵51,615 szemet tesz ki, — tovaszállítására 625,449⁹48,245 négyökrös szekér kellene, mellyek egymásután felállítva a földgömböt az egyenlítőnél 231,666-szor érnék körül.

A sakkjáték ez ős történetét tárgyazó monda, sokféle módosítva, változtatott nevekké, hol előbb, hol később fel-feltűnik az ó-indiai hagyományokban. De mégis némi bizonyossággal állíthatni, hogy a történet ideje Kr. u. a 4-ik századba esik. Akkor az ó-indiai hadseregnek ugyanazon négy

osztálya volt, mint főnebb említők, s ma is Indiában köznyelven Csatrandának nevezik a sakkot.

Indiából 537 körül Kr. u. terjedt el a sakkjáték Chinába, mint azt a chinaiak maguk is bevallják. Meglehet, hogy Chinából Tibetben és Bengálián keresztül jutott Persiába. Annyi azonban bizonyos, hogy a persák Nushirván király uralkodása alatt Kr. u. 600 körül vették át a szomszéd India Kanosse városából. S ők nevezték el sakkjátéknak, vagy királyi játéknak. Tőlök vették át az arabok is, kik azután magukkal vitték hódító hadjárataikban Spanyolhonba, honnan nem igen terjedt tovább, hanem a kereszties vitézek a szent harcok alkalmával a saraczenoktól eltanulva, hozták haza Európába, nevével együtt, melyet később minden nemzet saját nyelvéhez módosított. Így nevezik azt magyarul „sakk“nak, németül „schach“nak, francziául „echec“nek, olaszul „scacco“nak, angolul „chess“nek és spanyolul „xaque“nak.

Már nagy Károly császár kapott ajándékba egy saktáblát Harun-al-Rashid kalifától, melynek egyes darabjai, tiszties ereklyeként őriztetnek ma is a párisi muzeumban. De kétséges, vajjon nagy Károly maga tudott-e sakkozni?

Csak később a 14-ik században indult gyors virágzásnak a sakkjáték, midőn a hét lovagerény közé számított, és a papok a szöszékről, mint a kevélység ellenszerét ajánlák. A 15-ik században élt a „sakk dicsősége“ a győzhetetlen Paolo Boi, ki II. Fülöp udvarában az akkori spanyol sakkhősök legnagyobbikát, Ruy Lopez-t is legyőzte, s diadallal járta be egész Európát. A 16-ik században Giacomo Greco kezdé meg a sakkjáték elméleti bonczolását, s egy könyvet írt róla, mely mainap is nem csak használható, de szabályosság tekintetéből még mintául is szolgálhat. A mult század vége felé élt a sakk újáteremtője, az éleselmű analyticus és ügyes játszó Philidor, ki méltán foglalja el mainap is a sakkhősök közt a királyi rangot. Műve „Ana-

Zuáv.

lyse nouvelle de jeu de echec“ negyedik, sokkal javított és a korhoz alkalmazott kiadásban nem rég jelent meg, s a legjobb sakk-könyvek egyike.

E század elején Kempelen hazánkba hozta magára egy önkészítette, győzhetetlen sakkönmozgony által a sakkvilág figyelmét, melylyel Európa legnagyobb mestereit is legyőzte. 1809-ben a schönbrunni várkastélyban I. Napoleon is elvesztett néhány sakkpartiet ez önmozgony ellen, melyen a „győzhetetlen császár“ olly haragra lobbant, hogy Kempelen jónak látta, gépével együtt sietve eltávozni Bécsből.

Ezen önmozgony egy ládaforma asztal előtt ülő törököt képezett, s az ellenfél huzására, az asztal belsejében kerekék zörgése hallatszék, s a török felemelé kezét és huzott, s ha ellene hamis huzást próbált tenni, akkor bosszankodva ütött az asztalra és egyet mozdult.

A művelt Európa a Philidor által újáteremtett sakkot lelkesedéssel karolá fel; terjesztésére s támogatására számos egyesület alakult, melyek a sakkjáték elméleti s gyakorlati előbbrevitelét s terjesztését tűzék ki célul. Könyveket írtak s folyóiratokat alapítanak érdekében, melyek mint megannyi apostolok gyűjték a saktábla körül, a valódi nemes játékkal mulatni vágyó közönséget. Sakkturnák rendezteték, hol lándzsát törtek egymással a hősök stb. Egy általános sakkturna eszméje, hol a világ első sakkhősei küzdjenek meg egymással, régóta lebegett már a sakkbarátok szeméi előtt, s ennek kivitelére alkalmas időnek vélték az 1851-iki londoni nagy ipartárlatot; s bár több közbejött akadályok, mint például Stauntonnak gyengélkedése, — ki pedig az egész angol sakkvilág szemefénye, — s két, Londonban székelő sakkgyületemek az elsőbbség fölötti versenygése miatt megoszlott erőik hátrálható befolyással voltak is az ügy kivitelére, mégis némileg sikerült a világ legnagyobb mestereit egy tornában egyesíteni, melyben a nemrég elhunyt

pesti hazánkfia, Szén, maradt legvégre a győztes, kiemelvén a nyeregbe Európá minden sakkmatadorjait.

A mult évben pedig Löwenthal ur, szinte hazánkfia, bár a jelenleg Európában mulató amerikai ifju sakkóriás Morphy ellen vesztés lön, — de a manchesteri sakkmeeting alkalmával az angol veteránt Stauntont legyőzte.

A sakk valóban királyi játék, mert ez az egyedüli, melyben a győzelem a játszó ügyességétől és nem a történettől függ, mindegyik fél egyformán levén ellátva fegyverrel a másik ellenében, s egyedül a körültekintés, belátás és szellemus combinatio szerzi meg a győzelmet. Mig a „rouge et noir“ az uracsok, a makao és faerbli az iparlovagok, a filkó a parasztok kedvencjátéka; a sakk csak a gondolkozni szerető főké, hol a szellem nehezebb foglalkozás teréről egy kiesbre, könnyebbre vonul, hol mulatságot is méltóságához illőt talál. Leibnitz, a lángeszű bölcsész, közvetlen a tudományok után helyezé a sakkot, s ha Bilguer csak tuláradozó sakk lelkesedésében mondhatta is azt, hogy az ember rendeltetése a sakkigazságok keresésében áll; de azt mindenki elismeri, hogy e játék az embert kitartó szilárdságra, jellemnyugalomra és körültekintésre szoktatja, s ha egyéb haszna nem volna is ennél, még sem mulaszthatnám el a legmelegebben ajánlani mindenkinek, különösen hazám fiataljainak a sakkjátékot, azon sok szellemtelen, erkölcsrontó és erszényüritő játékok helyébe, melyekkel őket naponta foglalkozni látjuk.

Miért hogy a sakk Magyarhonban még érdeme szerint elterjedt nincs, annak okát a többek közt abban is keresem, hogy magyar nyelven egy jó sakkkönyv, melyből a játékot kiki maga is megtanulhatná, nincs. Hever ugyan íróasztalom fiókjában egy illynemű dolgozat, de nem akarom vele, — kivált most, — kiadóink türelmét próbára tenni.

Nemzetőr Turinban.

Az annyira elterjedt Vasárnapi Ujság is szentelhetne a hátulsó lapon egy 10 □ hüvelknyi tért a sakknak, hol a jeles magyar sakkozók partiejai, problémái stb. illő helyöket találnák. *)

Rossnyai Mátyás.

A turini nemzetőr és a franczia zuáv.

A háboru fontos esemény az államok és népek életében; azért figyelemmel is kíséri azt mindenki és e figyelem, érdekeltség a háboru tényezőire, a katonaságra hat ki legnagyobb mértékben. Nem csak, hogy mi történik, hanem, hogy kik által történik, s vitetik végbe ez vagy amaz esemény, bir kiváló érdekléssel, a színhelytől távolabb állókra nézve.

Gyakrabban fogunk olvasóink kíváncsiságának a harcztérről közölt rajzokkal szolgálni! Ezt teszszük jelenleg is, midőn a szárd nemzetőr és a zuáv rajzát adjuk.

A szárd nemzetőr, egyszerű öltözetében, kalábriai kalapjában, épen őrt álló helyzetben van feltüntetve, a mi legfőbb hivatása is, mert a nemzetőr voltaképen a jórend, és biztonság feletti őrködésre van hivatva.

A zuáv már elevebb, hogy ugy mondjuk, nyersebb kifeje-

*) Mihelyt eziránt cénkebb igényeket fogunk tapasztalni, nem fogunk késni, ez irányban is megfelelői a várakozásnak. Legyen addig elég ügyelembresztésül és előcsatárlal e derék czikk.

zessel bir, tábori öltözkében, mely könnyű, izléses, söt festői. Fejét vörös fez fedi; hátfejét és nyakát összegöngyölt ruhadarab védi; ujjasa kék vörös hajtókaival s egyszerű czifraságokkal ékesített, elől nyílt, hogy a nyak szabadon foroghasson; mellénye vörös és egész csipőig leér; derekát széles zsinórszalag veszi többszörösen körül, tartására a bő nadrágnak, mely térden alul posztó fölső ha-

risnyába szorul; e harisnya födi egyszersmind félig a bakancsot is. — A zuávnak egyik kedvencz foglalkozása, szakálának ápolása, mely közönségesen hosszú is és igen jól áll sötét barna arcához. A zuáv, valamint Krimben, ugy Olaszországban is, a francia hadsereg legvittebb, leghasználhatóbb katonái közé tartozik. A hol zuáv van a harcban, ott bőven lehet hőstettekrol hallani.

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

+ (Ismét több becses könyv) jelent meg legközelebb Heckenast Gusztáv vállalkozó kiadónknál. A megjelent művek ezek: Jókai Mór „Dekameronjának“ VI., VII. és VIII-dik kötete, melyek összesen tizenkilenc kisebb nagyobb elbeszélést tartalmaznak. — A „Magyar remekírók“ VI. kötete gyémánt kiadásban, mely „Csokonai válogatott verseit“ hozza, a költő arcképevel. Toldy Ferencz, ki e gyűjteményt összeállította, előszót irt hozzá. A „Magyar remekírók“ egy-egy kötete 70 ujkért kapható. — „Irma hagyományai.“ Két kötetben. Irta Vachott Sándorné. A két kötet együtt 389 nyolczadrét alaku lapra terjed. — „Toldi estéje.“ Költői beszély hat énekben. Irta Arany János. Népszerű kiadás. Ára 50 kr. ujp. — „Flóri könyve.“ Ismét újabb kiadás. 100 csinos képpel. Irta Bezeredy Amália. A gyermekvilágnak évek óta kedvencz könyve.

+ („Beöthy László válogatott művei“) három kötetben, szerző arcképevel, szintén diszes kiadásban megjelentek. A korán elhunyt szép tehetségű humoristának e műveit testvére Beöthy Zsigmond adta ki. Az első kötet tartalma: Beöthy László (életrajz). Ördög Róbert. Első szülött. Kraszljonszky Vendel. — A második kötet tartalma: Komédia és tragédia. Regény a padlászobácskában. Nincs többé válóper. Zöldhetes és makkfelső. Asztaltól és ágytól. — A harmadik kötet tartalma: Adoma naptár. Három leány, három csók. Obsitos. Az ál-sirén. Az élet három bucsujárása. Szeleburdi. Beöthy László mint pesti arszlán. — A három kötet ára 3 ujft. Kapható Ráth Mór könyvkereskedésében.

+ A közelebb megjelent művek közé tartozik még a „Margit Angyal.“ Folytatása a „Tessék ibolyát venni“ című regénynek. Irta báró Podmaniczky Frigyes. Két kötetben. — A regényolvasó közönség örömmel fogja venni a bebizonyult szép tehetségű szerző e legújabb művét. Kiadták Lauffer és Stolp.

+ (Az „Ifjusági Plutarch“) III. és IV.-ik füzeté megjelent. A III. füzet tartalma: 1. Vörösmarty Mihály (arcképpel). 2. Szepessy Ignác báró. 3. Széchenyi Ferencz gróf. 4. Pyrker János László. 5. Festetics György gróf. 6. Kopernik Miklós. 7. Katona István. — A VI.-ik füzet tartalma: 1) Kopácsy József (arcképpel). 2) Eszterházy Miklós. 3) Guzmics Izidor. 4) Nagy Alfréd (élt a 9-ik században). 5) Pray György. 6) Brache Tychó. 7) Bajtay Antal. 8) Biró Márton. A tartalomjegyek kezeskedik e két füzet érdekességéről.

+ (A Bibok Lajos által szerkesztendő „Tavass“) című új szépirodalmi vállalat jövő 1860. év tavaszán indul meg, s azontul évenként folytatattatni fog. Körülbelül a Kisfaludy Károly által szerkesztett „Aurora“ fog e vállalatban megújulni a mostani korszellem szerint. Az első évi folyam irodalmi dolgozatokon kívül gr. Forray-Brunszwik Julia és Kalmár Róza arcképét, s több táj- és eszménykép hű rajzait hozza. Hogy a vállalat minél tartalmasabb legyen, egy lelkes honleány 20 db. aranyat tűzött ki részletben, u. m. 10 aranyat egy költői beszélyre, melynek tárgya hazai történetünkbelől legyen merítve s magasabb stílusban írva; a harcias, hősiesség szellemmel irt mű előnyvel bírand; szintén 10 aranyat egy költői beszélyre, melynek tárgya hasonlóan magyar és népies legyen, vezéreszméül vevén szerző a népnevelést. A pályázati határidő f. évi novb. utolsó napja. A pályaművek szokott módon a „Napkelet“ szerkesztőségéhez, vagy Bibok Lajos urhoz, (Dukán, u. p. Vác) küldendők. Az album tiszta jövedelme jótékony célra fog fordítottatni.

+ (A humoristikus naptárak) a jövő évre megsaporodnak. Mint a Hölgyfutárban olvastuk, a Zöld Ördög is beállt a naptárgyártók czéhebe.

+ (Brassai Sámuel művész lapot indít meg), mely a műegylet közlönye lesz. Előre is üdvözljük.

+ (Hogy Velenczében a jelen háboru következtében) mennyire pang az irodalom, kitetszik abból, hogy a hivatalos lapokon kívül minden hírlap megszűntette megjelenését.

+ (Doppler Ferencz „Vanda“) című magyar dalműve a bécsi operaszínházban nemsokára elő fog adatni. Eckert ur, a mondott operaház igazgatója Doppler Ferenczcel és az első balletmesterrel együtt a minap lerándult Pestre, hogy a „Vaudának“ szinpadunkoni adatásán jelenlehesen. Mint mondják, az operával meg van elégedve, de zenekarunkon elég megrovandót talált.

+ (A műegylet es idej első választmányi ülésében) f. hó 15-én b. Prónay Gábor választmányi alelnökké, Kubinyi Ágost. választmányi alelnökké és b. Podmaniczky László pénztári igazgatóvá újra megválasztattak. A képek fölött ítélő műbizottmány ez idén következő egyleti tagokból álland: Barabás Miklós, Csanzi Ágost, Fuchs Rudolf, gr. Pejacevich János, Ráth József, Veber János, és Veber Henrik. Helyettesek: Engerth Vilmos, Gschwindt Mihály, Karlovszky Zsigmond, Pentsch János, Sartory F. E., Ürményi József és Ybl Miklós. — Ugyanekkor a f. havi kiállításból kisorsolás végett egy pastellkép, Decker Györgytől Bécsben, 12 szines könyvomat: „Úti képek kelet-

ről.“ Libay Lajostól, s következő olajfestmények vásároltattak meg: 1. „Nazareth a természet után.“ Ligeti Antaltól Fóthon; 2. „Egy delnő a kandalló mellett“ Neustädtertől Bécsben; 3. „Beczkó vára.“ Brodsky Sándortól Pesten; 4. „Legénygazdaság.“ Neumann Károlytól Münchenben; „Sz. László kibékülése Salamonnal sz. István sirján.“ Klímkovits Ferencztől, ki most érkezett meg Párisból. (Történeti pályamű.)

+ (A Lendvai-szobor) mintáját, melyet nagyon sikerültnek mondanak, Dunaiszky szobrász már elkészítette.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

⊙ (A földi bolha irtására) következő szer próbált sikerünek mondatik. Egy rész guano, egy rész fész (gipsz) és négy rész fahamu leforrázandó ürmöfözzettel, azután megszáritandó s újra porrá törendő. E porral, ha a bolhától lepelt repcevetést behintik, ez ártalmas féreg néhány nap mulva eltűnik; e szer a káposztafélék megmentésére is alkalmasnak kinálkozik.

⊙ (A kárászai gyümölcsstenyésző-társulat) Baranyamegyében ismét megalakult és most már 300 tagot számlál. Jövő szeptember hóban szőlő- és gyümölcskiállítást tart.

⊙ (A kertészet) újabban örvendetes lendületet tett hazánkban, főleg a Kertészeti társulat és dr. Entz Ferencz kertészképző intézete által, hol már is szépszámú kertész nyert oktatást. Kassa városát, mint példát hozzuk fel, hogy az intézetbe egy ifjut küld képeztetés végett, kit még arra sem kötelez, hogy szolgálatát majdan kizárólag a városnak szentelje.

⊙ (A tokaji bor.) A „Borászati Lapokból“ következőről értesülünk: L. J. ur Lengyelhonban járván, utközben borszállító lengyel fuvarosokkal találkozott, kikhez utitársul szegődvén, őket pálinkával megvendégelte. Ezek sem akarván a barátságot viszonzatlanul hagyni, L. J. urat ugyancsak megvendégelték a legjobb tokaji aszuval, melyet olyképp szereztek, hogy a szerükön szállított hordók egy vasabroncsát előbbre verték, s nyomában vékony furóval lyukat furtak, mellyen a hordóból aszubort szittak fel. Az állomáson a korcsma egy szobájában az ablakokat beborították, s ott a hordókat vízzel feltöltögtették, a furt apró lyukakat pedig fával beszegelték, az abroncsokat, mint előbb voltak, fölverték, mi által a lyukak el lőnek takarva. E szerint már a fuvaros lopja és hamisítja a tokaji bort, hát már aztán a borkupez mit nem csinál avval! Így aztán azt hiszik, hogy a természetű csalja meg a kereskedőt, pedig a fuvaros lopja a bort. Ajánljuk e körülményt az illetők figyelmébe. E csalás gátlására czélszerű volna az abroncsok mindegyikére pecsétet ütni, ekkor nem lehetne azokat előbbre, hátrábra rugtatni.

Közintézetek, egyletek.

⊙ (A magyar Kertészeti társulatnak) jun. 18-ig biztosítva volt 1774 tagja által alapítványban 7100 ft., és évi jövedelmekben 5335 ftja. A társulat rákospalotai kertjéből cseresznye küldetett be a társulati csarnokba (Dunapart, régi hídfő), hol az adagonkint 5 krért izlelhető; nemesítő galyakat pedig a tagok díj nélkül kapnak. Jeles gyümölcsfajokból a társulat folyvást kap küldeményeket.

△ (A temesvári takarékpénztár) közgyűlése jun. 13-án a minden egy részvény után kiadandó osztalékot 25 ftban állapította meg.

M i u j s á g ?

△ (A nagyváradi l. sz. egyházmegyének) folyó évre kiadott „Névkönyve“ szerint van e megyében 4 fő- és 11 alesperesség. 59 anyaegyház, 22 kath. templommal ellátott, s összesen 654 főkegyház, 6 önállású káplánság, 21 kápláni állomás, 124 áldozár, 21 növendékpap, 6 szerzetesház 54 szerzetes taggal, 22 Orsolya apácza. Az összes lelkek száma: 769,319; közülök 79,249 l. szertartású s 117,588 g. sz. katolikus, 150,997 g. n. egyesült, 72,880 ágostai s 331,743 helvét hitvallású, 16,862 izraelita; az iskolások száma 8043. A magyar nyelv tisztán 50, némettel vegyes 4, szlávval vegyes 10 plebániában használtatik.

+ (A természettudományi társulat) f. hó 4-ki ülésében a társulati titkár felolvasta Xanthus Jánosnak egy, Washingtonból kelt levelét, mellyben írja, hogy Kaliforniában szedett gazdag gyűjteményéből már elindítá küldeményt a társulat számára.

+ (A kinek van 100 és 50 forintos régi bankója,) siessen helyettök apró bankókat szerezni, mert 100 és 50 forintosok a jövő hó végével kivétetnek a forgalomból, s azontul csak a bécsi bankpénztárnál lehetend azokat beváltani.

+ (A császárfürdőben) junius hó 22-re kitűzött tánczvigalom a rendező választmány jelentése szerint julius 6-ra tétetett át.

+ (Humboldt Sándornak) a nagy természetbarátnak sirján, a borostyánkoszoru közt egy fecsképar fészket rakott.

+ (Szigeti és Réthy) a jelen fürdői idenyt B.-Füreden töltendik, hol mint vendégek Latabár társulatánál működendek.

+ (A szadai szőlők Pestmegyében) nagy kárt szenvedtek. F. hó 13-án este bozasszó vihar keletkezett, és sűrű jégzáró esett, mely a szőlők nagy részét annyira tönkre tette, hogy a szőlőtőkön néhol a csupasz vesszőkön kívül egyéb nem maradt. Természetes, hogy a gyümölcsöt is sok helyt utolsó szemig leverte. Annyi jég esett, hogy lapátolni lehetett.

△ (Földrengés.) Eszéken június 15-én, reggeli egy negyed hét után hullámozatos, keletről nyugatra húzódó földrengést éreztek, mely néhány másodpercig tartott.

△ (Jégverések.) Legközelebb ismét következő jégverésekről értesültünk: Jun. 3-án Banofcze, Pahi; 10-én Tittel; 11-én Buda, N. Kereki, Szt. András, Aradacz; 12-én T. Becse, Franyova, Atkari, Tamásfalva, Baracs-puszta, Péczel, Versegh, Kalocsa, Hodságh, Zámor-puszta, P. Nána, Zenta, Izsák; 13-án Bagtoa, Hodságh, Tárkányfalu; 14-én Pomáz, Erdőhegy, Alsó-Zsolcza, Kossuth, Tittel, Hoor, Arad, Nagy-Iratos, Csákova, Veprovác, Tárkányfalu, N. Azar, M. Izsép, Koge, Töltéstava; 17-én Kenderes határában pusztított a jég. Az okozott roppant kárból mindenütt volt többkeveseb biztosítva az első magyar általános biztosító-társaságnál, mely a kárterítés felől a lehető leghamarabb intézkedett.

△ (A majom mint gyújtogató.) Kopenhagenban jun. 9-én Jean Gauthier állatseregletében egy majom valahol dörzsgyufát lopott s bevívte a kilitkába, társaival azok elgyújtásával mulatozott. Ezáltal az állatseregletben tűz támadt, s néhány eb és majom kivételével az egész állatsereglet, ha teljesen el nem hamvadt is, mindazáltal a lángok martaléka lett.

△ (Furcsa halászat.) Jun. 3-án a Marosparton, Szerekszó és Homoród körül nagy jégzáró esvén, az ár több szarvasmarhát is a vízbe sodort, s a Homoród feletti hegyekről annyi vasgálicot mosott le a Marosba, hogy miatta a halak mind a víz felszínén uszkáltak, s könnyen meg lehetett őket fogni.

△ (A kies fekvéssel nem igen dicsekedő Temesvár) sokat fog nyerni szépségre azon ligetkert által, melyet az Erdélyi kapun kívül fognak ültetni. E célra b. Liptay Antal és Béla, Csekonicz János, Karácsonyi László s több földbirtokos 12,000 külföld (exotikus) facsemetét és bokrot ajándékozott; az erdei fákat s a hidakhoz kellő száraz fát a cs. k. hatóság adta szintén díjtalanul. A ligetkert már nagyrészt készen áll.

+ (Esztergomban Kocsisovszky szintársulatánál) Réthy nagy tetszés közt vendégszerepelt. Füredi is meglátogatta az esztergomiakat, s e hó közepe táján háromszor lépett föl, mint szívesen látott vendég.

⊙ (Pozsony városa aláásatik.) Rég úgy kellett volna, mert ez aláásás úgy értendő, hogy végre ott is hozzá fogtak a földalatti csatornák ásásához.

△ (Veszprémmegyében a telekkönyvek) alapjául szolgáló helyszínelési munkákat az összes nemes és nememes fekvő birtokra nézve, még ez év folytatában megkezdik.

⊙ (Új találmány.) Egy königsbergi orvos állítja, hogy ő olly léghétkészületet talált fel, mely egyes embert, mint léggolyót a levegőbe szállít. Mondja, hogy négy hét alatt egy egész ezredet képes olly készülékkel ellátni s a légbe emelkedésre képessé tenni, mikor aztán az az ellenségnek roppant károkat tehetne. E titkát azonban csak 40,000 tallérért szándékozik felfedezni. Bizony, bizony megérjük még, hogy a hadseregek a levegőben s nem a földön fognak hadakozni — jobb is lesz úgy, legalább nem tiporják el a vetéseket.

+ (Az olaszországi térképek) jelenleg kétségkívül a legkeresettebb cikkek. Pesten egy könyvtár a legközelebbi múlt vásárkor csupán egy nap alatt 800 olly térképet adott el. De Párisban még hasonlíthatatlanul nagyobb e divatszickek kelendősege. Egy kiadó rövid idő alatt három milliót adott el. Ugy látszik, hogy az olaszországi háborút Amerikában is élénk figyelemmel kísérik, mert egy New-Yorkba evező hajó megrendelésre százezer olaszföldi térképet szállított oda.

△ (A biztosítás eszméje) sok helyen ismét örvendetez haladást tesz. HoldMező-Vásárhelyen utóbbi rövid idő alatt az Első magyar általános biztosító társaságnál 250,000 érték a jég, 80,000 ft. érték pedig a tűz ellen lett biztosítva.

△ (A házbér Kassán,) magasságban már elérte a bécsit és prágait, de a pestitől még messze van, mert a pesti házbér magasságban, messze fölül jár már a prágain, bécsin, elérte a párisit, s a londonitól csak hajszálnyit távolosra áll még, mindamellett, hogy a pesti házak és szállások a párisiak- és londoniaktól kényelem, pompa s csinoságra nézve, olly hátra állnak, mint föld az égtől. A párisi utazók bámulva beszélnek, hogy Páristól fogva idáig sehhol sem találtak olly drága fogadókat, mint millyenek a pestiek.

⊙ (Nagyváradi szépl.) A sétatér a helyt. épülettől a görög papnöveldeig már be van ültetve. Az orsz. törvényszék épülete előtti tér is hasonló átalakításra fog átmenni. Nemsokára az utcáknak kockakövekkel kirakását is megkezdik — kívánjuk, hogy mielőbb készen is legyenek vele.

— (Felső-Zemplémből, Nagy-Mihályról írják): Junius 1-én mélt. és főtiszt. Haas Mihály szatmári püspökhöz vala szerencsége ezen vidéknek. A m. főpap ez alkalommal első püspök-látogatását végezte az ungmegyei plébániákon, s a bérnyújtást osztogatta Tibán, Felső-Remetén, Vinnán és Nagy-Zalacsán. A hivatalában szigorúteljes, különben kellem- és szellem-űs társalgása által magához vonzó főpap mindenütt a tisztelet félreérthetetlen jeleivel találkozván; öngondjainak főtárgyává tette azonban a néptanodákat, ugymint a nép jövőjébe jobb állapotjának, a közérkölesi emelkedésnek ezen egyik legfőbb tényezőjét, mely úgy azonban eddig olly szirtekkel kénytelen volt itten megküzdeni, millyenek megtörésére nemcsak jó akarat, ipar, lelkesedés és vas türelem, de egyszerűen kitűnő kül tekintély és ha-

talom szükségesek; nem kételkedhetünk, hogy a mélt. püspök ur mind ezen kellékek birtokában levén, a nép sorsát szívükön viselő lelkes urak segítségével mellett e téren itt köztünk is nagyszerű eredményeket idézendéle nemsokára! Áldás működésére. (Suum cuique.) — Hetivásárunk Nagy-Mihályban lassabb volt, az élelmi cikkek ára igen kevéssel lejjebb szállt. — A hólyagos himlő vidékünkön, mint magában Nagy-Mihályban veszélyesen dühög. A ... pedáns tudósok hiába okoskodtak, naponkint bebizonyul, hogy csak azok a gyermekek, mellyek beoltva nincsenek, forognak veszélyben. — T.

△ (Felhőszakadás.) A Rajnára nyíló völgyek némelyikének hegységeiben június 11-én nagy felhőszakadás volt. A Brohl-völgyben egyszerre ölnyi magassággal rohant a víz, melly gyorsan növekedett 18 láb magasra, köveket, falakat, fákat gyökerestül; háztetőket, gerendákat, élő és holt embereket s állatokat ragadva magával, s mindent szétrombolva, mi utjában állt. A zaj túlhaladta a legnagyobb ágyucsata lármáját. A magával vitt tárgyakkal mindenütt új pusztítást okozott. Niederzissen lakosai közül 25 elveszett, 17-nek már meg is találták hulláját. Brugbrohl-ban egy gyár egészen szét van durva. A malmok mindenütt, valamint a töltés-utak, a vasut és egyéb hidak is, mind szétrombolvák. Brohlban öt ember veszett el, egy beteg öreg nő pedig életben maradt, mert a víz ágyastul felvette, s úgy szállította tova. A víz 18 láb magasságát másfél óráig megtartotta. A nagy folyóvá nőtt Brohl-patak olly erővel rohant a Rajnába, hogy egy hullát ennek tulsó partjára vetett ki; egy embert két ökrével a Rajna közepéig ragadott, honnét azonban egy bátor csolnakos kimenté. A beömlésnél a Rajna-medre 8—10 láb magasra fel van hordva, úgy hogy ott a hajók csak bajjal bírnak átvergődni. Gönnersdorfon egy épen lebetegedett nő új szülöttjével s két leányával a vízbe fult. Westum faluban 6 hullát temettek el.

⊙ (A belgrádi basa) nemrég távirati jelentést küldött a nagyvezérnek Konstantinápolyba, mellyben a nagyvezér czime egészen benne volt, úgy hogy csupán a czim közléséért 7 ft. 35 ujkrnyi távirat díjt kellett fizetni. A török államkincstárnak ugyan sokba fog kerülni az olly udvariasság.

⊙ (I. Napoleon halála napján) maj. 5-én a drezdai udvari színházban, régi kegyelet és szokásnál fogva nem szoktak előadást tartani. E szokást az idén is megtartották.

⊙ (Halálozás.) Tessényi Zsigmond a cs. k. orsz. törvényszék r. orvosa, a pesti orv. egyetemi kar tagja, munkás élete 61-ik évében, hivatásának gyakorlata közben kapott rövid, de súlyos betegség folytán jun. 17-én meghalt.

— (Osztalékdíj iránti felhívás.) Van szerencsénk a tisztelt részvényesekkel tudatni, hogy az 1858-ra eső, közgyűlésileg jóváhagyott osztalékot, u. m: 12 pengőforintot egy egész, — 6 pengőforintot egy fél részvény után folyó évi július 1 ső napjától kezdve, valamint helyben központi pénztárunknál, ugy vidéken főügynökségeinknél, az illető szelvény átadása mellett fölvehetik. — Kelt Pesten, június 21. én, 1859. — Az első magyar általános biztosító-társaság igazgatósága.

— (Köszönet-nyilvánítás.) Szabolcsmegye, Kék, jun. 20-án. Alulirtak hálás köszönettel tudatjuk, hogy tűzkárunkat, az első magy. biztosító-társulat 860 pftban gyorsan megtérítette, mellyet látván helységünk, azonnal tömegestől biztosítani, elhatározottat. — Kriston Menyhért, Tatar János és István.

⊙ (A hg. Clary-féle sorsjáték) jun. 15-ki húzásából egy pesti kereskedő H. A. nyerte meg a 30,000 ft. főnyereményt. Az illető sorsjegy Aebly Adolfnál volt eladva.

Egyveleg.

△ (Humboldt Sándornak Amerikáról írt nagy műve) készen van. Az egészét közel 2000 nagy és kis művészi kép ékesíti. A kiállítás 40,000 porosz aranyba került — s egy példány ára 10,000 tallér! — Fog-e a mi muzeumunk is birni e jeles műből egy példányt? Fognak-e találkozni buzgó hazafiak, kik e mű megszerzésének céljából aláírást fognak megkezdni? — mi szeretjük remélni, hogy igen.

+ (Összehasonlítás.) Ha a mostani s az első francia császárság idejéből olaszországi hadjárat főszereplőinek neveit összehasonlítjuk, azokban nevezetes összehasonlításra akadunk. Lássuk tehát. A római pápa akkor VII. Pius, most IX. Pius; francia császár akkor I. Napoleon, most III. Napoleon; ausztriai császár akkor II. Ferencz, most I. Ferencz (József); orosz czár akkor I. Sándor, most II. Sándor; porosz király akkor I. Friderik Vilmos, most IV. Friderik Vilmos; Nápoly királya akkor I. Ferdinánd, e háboru kezdetén II. Ferdinánd; Szardínia királya akkor I. Viktor Emanuel, most II. Viktor Emanuel.

⊙ (I. Napoleon), midőn Angolhonban a Bellerophon hajó fedélzetén, Keith lord admirál által, az angol kormány azon határozatáról nyert tudósítást, hogy St. Ilona szigetre menend fogságba, nyugott maradt, de midőn végül a lord hozzá fordulva e szavakat mondá: „Angolhon önnek kardját kívánja!” Napoleon görcsösen nyult kardja után s olly retentő pillantást vetett a beszélőre, hogy az s az egész körülálló személyzet mélyen meg volt hatva. Az admirál, meghunyászkodva, mint ki rosz tettet követett el, vonult vissza, s a császár megtartá kardját.

⊙ (Viktor Emanuel szárd király) lova a palestroi csatában egy posványba szaladt s elsüllyedvén, a király élete veszélyben forgott, de az oda érkezett zuavok megmentették.

+ (Villámhárító szalmából.) Franciaországban újabb idő óta 18 helységben a villámhárító szalmából készítik; s tapasztalás után azt állítják, hogy egy olly erejű villám, melly képes az ökröt agyonütöni, egy szalmaszál által elvezethető.

△ (Konstantinápolyban a török rendőrminiszter fiának az apja) roppant gazdag ember. Ez okból a kissé tékozló fiúnak, örömet és sokat kölcsönöztek a legnagyobb bankárok is, de megbánták; mert az apa hallani sem akar fia adósságairól, a fiuhoz szintén nem férhetni, mert a legszebb város részben egy házba zárkozott s ott egy szobában több mázsa puskaport maga köré rakatva pipázgat s fumigálja a világot, avval fenyegetőzván, hogy ha sokat háborgatják, égő pipáját a puskaport közé dugja s ezt a históriát hitelezői fogják leginkább megbánni, kiknek ott a közelben állnak legszebb palotáik.

△ (A csak nemrég trónra lépett fiatal nápolyi király), mint szobrász már több jeles szobrot készített, s a nápolyi muzeumban több általa vésett emlékpénz van.

+ (Tej szilárd állapotban.) Amerikában a tej egy idő óta mint szilárd test jó elő a kereskedésben. A tej megszilárdítása új találmány, s így megy végbe; 112 font tejhez 28 font cukrot és egy theakanálnyi szénsavas szikót veszünk, s a vizes részeket kigőzölögtetjük. A port aztán üveg szelencébe teszük és használatkor vízzel föleresztjük. Az illy módon szilárdított tejet nemcsak soká el lehet tartani, de kényelmesen bármily hosszú utra is vihető.

+ (A varrógépek Amerikában) minden műhelyben, hol varrással foglalkoznak, általános használatban vannak, több családnál már annyira meghonosult, hogy házi eszköz gyanánt tekintik. Amerika minden nagyobb városában nagy mennyiségben árulják e gépeket, s belőlük hetenkint legalább is 1500 példány kel el.

+ (A londoni kristálypalotában) ez évben tartandó Händlünnepegy nagyszerűségre nézve minden e nemből eddig rendezett ünnepélyt felülmuland. A zenekar 4000 zenész és énekes számára van berendezve. Eddig már 20,000 font sterlingért (200 ezer pft) adtak el belépti jegyeket, pedig még nincs minden ülőhely elfoglalva. A zenekart 442 hegedű, 200 gordonka, 240 fuvóhangszer, több nagy és kisdob, s egy óriási orgona képezendik; ezek mögött lesznek az énekesek fölállítva. — Hogy az ember ennyi hangszert baj nélkül hallgathasson, arra két fül aligha elégséges lesz.

△ (Leviathan, a már félig elfeledett óriás gőzös), vagy is más néven „Great Eastern,” ismét beszéd tárgya kezd lenni, építése pénzhiány miatt sokáig félben maradt. Ujabbán belépti díj mellett mutogatták belsejét. Ez uton szép pénz jött egybe, de különben is az építő-társaság pénzhez jutván, fölszerelését pünkösdi óta ujlag folytathatják. Gépezetének legnagyobb része készen áll s jövő sept. hónap valószínűleg kiuszik a Themse folyóból a nagy tengerre. Magas kéményeit, már mind beállították, árboczaik közül három felkötözték. A mindennemű fölszereléssel egész sereg munkás foglalkozik. Russel építő a társulattal olly szerződést kötött, hogy a hajót 120,000 st. fontért (1,200,000 uft.) sept. 4-ig teljesen fölszereli, mit ha előbb befejez, minden hétért 1000 ft. st. (10,000 uft.) jutalmat nyer, ellenben, ha elkésik, minden hétért 6 is ennyi bánatpénzt ad a társulatnak. A hajónak lesz két segélygőzöse, mindegyik 40 lóerjű s 100 láb hosszú; ezenkívül lesz még szolgálatára 20 egyéb vitorlás apróbb hajó. A hajó orrát olly erősen befedték vassal hogy az ágyuzást is kiállhassa s az ebbeni helyiségek olly nagyok, hogy a 3-400 hajóslegénynek szállást adnak. A hajó orra e szerint olly erős, hogy sebes haladása közben képes a legnagyobb sorhajót kettétörni. A hajó belseje vasrészeknek bemázolására 120, a vízből kiálló részének bemázolására pedig 160 mázsa olajfesték ment fel — de csak egyszeri bekenésre! A középbőrczot mindenki csudálja; 130 láb magas az s egy kanadai fényűből van faragva.

⊙ (A francia hadsereg katonáinak öltözete) kissé igenis pongyolának látszik. A zuávoknak nincs töltény-tartójuk, hanem a töltényeket csak zsebükben hordják s onnét szedegetik elő csata alatt, mintha azok czukorcsemék volnának; a turkok meg köténykép kendőt kötnek maguk elé s ebben tartják töltényüket. Most már az osztrák katonaság is könnyebben öltözve harcol.

Levelezés.

Szeged, jun. 15. (Vegyes hírek.) Azt már majd minden magyar ember tudja, hogy nekünk egy héten kétszer megjelenő saját lapunk van („Szegedi Híradó”); mellynek 600-at meghaladó előfizetői többnyire szegediek. Tehát ébredünk s haladunk az emberiség egyetemének rendeltetése felé, hol a célnál az egy szó: *Ember*, mindent magyaráz, a mi a névhez szükséges. Mégis szembeötölő dolog: olly gondolkodóba estünk egy darab idő óta, hogy szinte meglátszik rajtunk. Szeged megtartá régi vérért. Mi ugyan mint békes polgárok nem kiáltozunk a tusálkodók tömegére: de minthogy fiainkból nagy számmal küzdenek a harcrosok sorai közt, így igen természetes dolog, hogy lelkünk a harc mezőn kóborog.

Az itteni leányiskoláknak ki van adva a ruhatépet szolgáltatásáról való rendelet. Véreink sebére szives dolog lehet ez . . . de minden emberére . . . még ellenségünkére is . . . hisz minden ember ember. Bár az ország ne késnék az efféle áldozatokban, ez sem sok pénzt, sem valami nagy munkát nem igényel, s ez nem is áldozat, ez az emberi szeretet törvényeinek legelső parancsolatául vehető.

Színházunk üresen áll, moly, szű és por emészti belsejét, kívülről a vihar korbácsolja szegényt, s a csendes templomablakain szomorúan énekelnek a szelek. Szabó urat s társaságát Temesvár tartja föl. Jöjjen ha jöhet, ha bár ma sem pénzünk, sem kedvünk nincs a színházra. Mi mégis várjuk őt. Ezt mind könnyű kimagyarázni. Hanem azt már igen nehéz, hogy dacára komolyságunknak, úgy letiporjuk azt az ujszegedi vadász-sétányt. Mi ott csipelit járunk, s nem gondolunk a jámbor ültetőkre . . . No de kérem, itt már még se mi, minthogy ez túl a Tiszán van, s azon túl a szegedi ember nem szereti a csipelit járni.

Homoki szőlőink, makkos erdőnk s a város körüli kertekbe azért még

szintén kijutnak a könnyű legénykék, s talán még könnyebb lányok a nemzetek tánczaihoz. Sőt a multkor legderekből nőnevelő intézetünk is „meg-tette a hat vágást”, utána a másik. Ez is szép és jó dolog, s ez is az ember teendője közé tartozik. S mégis a szegedi közhangulat azt mondja: mindennek megvan a maga ideje. A kivételek legyenek ám kivételek. Sokat irhatnánk a halatlanná lett Tiszáról s ennek városunkban történt szabályozásáról. Rokkant vén hajókról, üres hajógyárról s azután meg néhány bukásról is. Erre azt kérdené valaki: mind *igaz* — az a — *bukás*? Kötve hiszem. — 100.

Bonyhád (Tolna), jun. 19-én (Mult s jelen időjárás) Szekszárdtól dél-nyugatra egy posta-állomásnyira élünk. Körülbelül 6000 lélek lakja városunkat. Az Isten határunkat gazdagon ellátta termékeny szántóföld s kertekkel, gyönyörű bőséges rétekkel s elegendő dombokkal, mellyek szőlővel vannak beültetve, azonban csak középszerű borral fizetnek. Erdőnk nincs. Fánkat leginkább a pár órányira fekvő híres „Mecsek” hegyéről veszszük, melly Tolna s Baranyamegyének határfala, s annyiban nevezetes, mivel több helyen bőven hever gyomrában mészkő, melly malom- és sirkővekre, s részint építésre használható, sőt a nemes kőszénből is elég van benne. — De nemcsak az Isten gondoskodott rólunk a természet által. Más részről is jó az áldás. Képzeld csak, azelőtt mi csak aféle mezőváros voltunk, ujjabb időben azonban várossá promoveáltattunk; van polgármesterünk, vagyis itteni nyelven „Bürgermeister”-ünk, tanácsossal, titkárral s több városi tisztviselővel, kiknek erélye városunk több előkelőbb részét már kövezet által is csinosttatta. Hogy is ne? Mikor már azelőtt is mindig kevélyen szoktak mondani: „Bonyhád kis Jeruzsálem” — mivel hát sok zsidó lakott különösen azelőtt benne, s most sincs épen hja, vagyis mikor büszkén szoktuk híresztelni, hogy „Bonyhád a sváb Törökország fővárosa,” mert hát itt kevesen vagyunk magyarok, s határunkban s a közel vidéken majd csaknem mindenütt németek telepedtek meg. Alig mult el még egy század, mikor a rege szerint e város helyén csak egy árva csárda állott, mellyben öreg asszony mérte magánosan a bort az utasok számára, s ezen „bányák”-tól nyerte volna a „Bonyhád” nevet. Ki tudja? Hát a „bányák”-tól, mellyek csak pár órányira vannak hozzánk, s mellyeknek régebben tulajdona lehetett a mi határunk is. Annyit tudunk, hogy eleinte magyar reformátusok laktak itt, kiknek száma azonban ekkoráig már nagyon leolvadt. Bármi homályos eredetünk, elég az hozzá, most azt mondhatjuk: „megvagyunk!” Csak erszényünk győzze ujonnan nyert méltóságunkat ez amugy is költséges háborus világban. Ad vocem „háboru!” Hála Istennek! mi nem szagolunk e tájon puskaport. Szerencsések vagyunk, mert vasut se jár erre, melly nagy ármádiát szállíthatna gyorsan a szárazon körünkbe, s attól sem félünk, hogy valami admirál a mi partjainkon köthetne ki, mert ugyancsak messze van ide az Adriai tenger. Ennélfogva ágyu-dőrejről nem is álmodunk, hanem annál több mennydörgés szoktatja lassanként már néhány hete mindennap fülünket az erős hangok és dőrejek rettenetes muzsikájához. Ruhánk már meg sem szárad, annyi esőnk jár. Tegnapelőtt egy várallyai árva szolgáló-legény az erős esőzés miatt meggyült árvízbe bele is fult. Határunkban halászták ki a vízből. Láttam szegényt kórházunkban holtan. Neve Tóth János, 13 éves fiu, Gyulai Jánosnál szolgált Várallyán. Épen most temetik a református atyafiak. Már ez az idén a harmadik eset itt Bonyhádon, hogy a vízből halottat huztak ki. Legkárosabb elem mégis csak a tulságos víz. Egyébkint is időjárásunk kellemetlen. A levegő hideg, s így attól tartunk, hogy majd bármi növényünk meg sem érik. Biz ez nem olasz levegő. — *Borbély Lajos.*

Tények, adomák, gondolatok.

— Van-e olly dolog a mindenségben, melly sem nem *anyag*, sem nem *szellem*, sem nem *erő*, sem ezeknek *összetétele*, s mégis a legnagyobb és leg-régibb *valóság*? — Ki ne tudná ezt: illyen két dolog: a *lét* és az *idő*.

— Baco (Verulamius) egy egyiptomi híres tanárral jöven össze, kérdi emettől: hogyan van az, hogy az egyiptomiak *állatokat* is imádnak? A tanár így felelt: „a bölcs az egész természet mindenségében fel tudja találni azt, a mi *isteni*; ha tehát feltalálta, miért ne imádná? Baco megjegyzé: „jobb volna épen semmi véleménynyel nem lenni az istenség felől, mintsem, hogy véleményünk hozzá méltatlan legyen.”

— Ha mélyebb pillantást vetünk az emberi dolgok összességébe, nyilván úgy találjuk, hogy az emberek már felette szép és nagyszerű intézményeket tudnak *alkotni* és *széltrombolni*; de *fentartani* vajmi rozslu érték még azokat! Ezért van aztán a nagy világ-sohajtság: semmi nem állandó a nap alatt! — Kérdés: meddig fog ez így tartani? felelet: addig, míg *minden ember fia* összes tehetségeiben nem képezetik s ez által fogékonyvá nem tétetik, az alkotott üdvös dolgokat egyenlő okossággal támogatni s ekkép azok lényegét *fentartani*. *Népnevelés* tehát ismét — mindörökké!

— „A *szükség* és *nyomorúság*: a *boldogságnak isteni forrása*.” Ezen mondás némellyek előtt képtelenségnek látszik, pedig a *gondviselés* szempontjából semmi sem bizonyosabb, mint annak igazsága. Volt egy *művész*, kinek házi élete sokáig csupa kín és gyötrelme volt — *szegénysége* miatt. Midőn nyomorúsága a legmagas fokot érte el: akkor előállott a benső ihletésnek is egész hatalma, s e pillanattól kezdve ezen művésznek *vésűje* vala az, melly Athenét csudaművekkel elárasztá. — De általában is milly számtalan ember élt már a világon, kik tanulmányaikat bevégezve, vagy egészen be sem végezve, a nyomornak szédítő mélyeibe jutottak, s kiknek épen ez kellett, hogy ismét a legmagas fokára emelkedjenek az ön-alkotó képességnek. Valóban, a *gondviselés* nem adhatott nagyobb dolgot az embernek, melly által emez mintegy a teremtést utánóznia megtanulja, mint a *szükséget* és *nyomorúságot*. — Ugy az egyes emberek valamint a népek is, kik valaha nagyot miveltek, s előmozdíták a tökéletesedést, rendszerint ezen negatív

ajándékán a gondviselésnek emelkedtek odáig, hová a paradicsomi bőségű Aziának sem népei, sem egyesei soha emelkedni nem tudtak. Phönícia mindössze 250 □ mérföldnyi kövices ország volt. S gyarmatai mégis ellepék Európának és Afrikának igen nagy részét; s midőn az első Tyrus megdőlt, egy második még nagyobb szerű Tyrus támadott az elsőnek maradványaiból.

Nem is említve az irás, üveg, bársony feltalálását, mellyekkel ezen, még a mai Szászországnál is kisebb birodalom ajándékozta meg a világot. Mig a szükség az állatok országában vadságot teremt, addig az emberi társaságban tökéletesedést szül, — mig végre a szükség önmagát is legyőzve, teljes boldogsághoz vezérli az emberiséget. H. K.

Színházi napló.

Péntek, június 17. „*Tamás bátya kunyhója.*“ Dráma (csak) 6 felvonásban. *Dumanoir és Dennery* után ford. *Ország Antal.* Régi dal, régi dicsőségről — mondhatná valaki, a ki egyebet nem akar mondani.

Szombat, június 18. *Tóth József* javára, először: *Egy szegény ifju története.* Színmű 5 felv. *Irta Feuillet Octav,* ford. *Feleki és Hegedűs.* Két oly körülmény találkozott ez este, mellyek jogosan kelthették bennünk azon reményt, hogy az előadásra nagy közönség jelenend meg; egyik körülmény az: hogy új, még pedig a hír után előre is sok szepet ígérő darabot adtak; másik az, hogy egyik legjobb színészünk jutalomjátéka volt. És a közönség mégis elég sovány számmal jelent meg. Az új színmű, habár oly nagy lelkesedést nem idézett is elő nálunk, mint Párisban, színpadunkon is igen szép hatással adatott; a mi nem is csuda, mert sok szép jelenet fordul benne elő, mellyek a néző figyelmét önkénytelenül lebilincselik. A darab sok költői szépséggel bír, s a lélektani indoklás sem hiányzik belőle. Alakjai hivek, nem tulzoltak. Hanem a regény, mellyből e színmű készült, erősebb. De ez általában mindig így szokott lenni. *Feleki, Szathmáriné és Tóth József* dicséretesen működtek, ugyszintén *Prielle Kornélia és Rónainé,* ki ma igen neki való szerepet kapott.

Vasárnap, június 19. „*Angyal Bandi.*“ Eredeti népszínmű 4 felv. dalokkal. *Irta Feleki.*

Hétfő, június 20. *Eötvös Borcsa* javára: „*Dalos Pista.*“ Eredeti népszínmű 3 felv. *Szigligeti* től. A jutalomjátékok eddigelő rendszerint némi vonzerővel bírtak a közönségre, melly nagyobb számmal jelent meg. Most már e dicséretes szokás is kimegy a divatból, a mit ezuttal is tapasztalhattunk.

Kedd, június 21. „*Tell Vilmos.*“ Opera 3 felv. Zenéje *Rossini* től. *Bignio* napról napra sebb haladást tanusit. *Hofbauer* k. a. mindinkább kedvence lesz a közönségnek.

Szerda, június 22. Másodszor: „*Egy szegény ifju története.*“ Dráma 5 felv. *Feuillet Octav* után ford. *Feleki és Hegedűs.*

Csütörtök, június 23. A színház zárva volt.

Szerkesztői mondanivaló.

4537. **Harkány B. V.** Vártuk ön jelentkezését. E napokban magán uton. A további ajánlatok teljesítését kérjük; engedjen ön nekünk szabad választást, céljainkhoz képest. A mi még hátra van, a jövő félévben.

4538. **Bonyhád. B. L.** Bizony okos gondolat volt. A „csönkítés“ talán meglepő lesz, de inkább szükséges, mint mulatságos. *Incipias iterum.*

4539. **Beatrix csókja.** A küldeményből a két első művet, mellynek helyenként valóban meglepő szépségei vannak, közölni fogjuk. Örvendünk.

4540. **Az örült anya.** A szépérszt gyöngédtelenül érintő, zilált, érthetlen compositio. A technikába nem ereszkedünk.

4541. **B. Gyarmat. K. I.** Nem szükség bővebben magyarázni, hogy az utóbbi küldemény nem alkalmas közlésre.

4542. **N-hez. A mult édes emléke.** Az igyekezet elismerésre méltó, komoly. De még nem állná ki a nyilvánosság napvilágát. — Költészeti kézikönyvet ajánljunk? Ott vannak a költők remekművei, ott van az élet, a természet — s ha van „*Deus in nobis*“, akkor megvan minden. Különben *Greguss „Magyar verstana“* sem segít a dolgon. Pedig ez használható, jó könyv.

4543. **Losoncz. B. J.** Hagyjuk el a „kirugdalis“ ama gyöngédtelen, csaknem valószínűtlen történetét. Ha nőről nem volna szó, inkább teljesítenék ön kívánságát, azaz: elmondanók a dolgot kiméletlenül. Így azonban csak hadd maradjon inkább tárgya városi pletykának és szapulásnak.

4544. **N.-Várad r. I.** Ugy történt.

4545. **Miskolcz. K. P.** A cikketeket vettük. A lap indul.

4546. **Schwarzenberg.** Köszönettel vettük. Egy kis türelmet kell kérnünk.

4547. **Keresztes.** Türelem uram és semmi hasonlítgatás. Mindennek megvan a maga Hübnerre, a mellyel egyelőre nem szolgálhatunk.

4548. **S.-N.-Patak. R. A.** A kérdéses ügyben magán válasz indult utnak e napokban.

4549. **H.-Dorogh.** Reméljük, hogy hasznát fogjuk venni e rajznak is, mint a többinek.

Nyílt tér. *)

Véletlenül tudomásomra jöven, hogy *Vékony Mihály*, szatmár-németi polgár, az általam mondott templomi beszédet, egyetlen jegyben járó leánya *Julianna* felett, kit az 1855-ki cholera-ban vesztett el épen azon napokban, mellyekben ama járvány városunkban leginkább pusztított; mint szintén az 1856-ik évben ugyancsak általam tartott temetői beszédet, más két temetői beszéddel *Bucsanszky Alajosnál* e napokban Pesten kinyomatta; bátor vagyok mind azoknak, kik figyelemre méltatják a kinyomott két beszédet, tudomásukra juttatni, hogy a kinyomatás, hirem, tudtom, beleegyezésem nélkül történt, — s felette hibás, sok helyett érthetlenségig rosz. *Szatmár-Németi, június 14-én.* — *György Lajos, ref. lelkész.*

*) E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelőséget a Szerk

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. napár	Gör.-orosz napár	Nap- kelet nyug.		Izraelit. napár	Hold- kelet nyug.		
			kelet	nyug.		kelet	nyug.	
Június — Julius			Jun. (ó)		Siván			
26 Vasárnap	B2 Ján. és Pál	BI Tr. u.	14 D 2 Eliz.	4 6 7 59	24 B. Jer.	0 25	8 38	
27 Hétfő	László kir.	Lászlók.	15 Amos	4 7 7 59	25 T. (elp.)	0 51	4 59	
28 Kedd	Leo pápa †	Arszlán	16 Tichon	4 7 7 59	26	1 25	6 18	
29 Szerda	Péter és Pál	Pét. Pál	17 Bertalan	4 8 7 58	27	2 11	7 28	
30 Csütörtök	Pál emléke	Lucina	18 Leontius	4 8 7 58	28	3 16	8 25	
1 Péntek	Jézus sz. sziv	Tibolt	19 Judás ap.	4 9 7 58	29	4 36	9 6	
2 Szombat	Sarlós B. A.	Otto	20 Methodius	4 9 7 58	30 Sab.	6 2	9 37	

● Holdnegyed: Ujhold másod ízben: 30-án délután 3 óra 47 perczkor.

TARTALOM.

II. Ferencz, nápolyi király (arczkép). — Falun. *Vecsey Sándor.* — Az első „katona-dolog.“ V. — A „*Triton*“ légberepülése (képpel). — *Utikaland Mexicoban* (képpel). — Az állatok téli álma. — A sakkjáték. *Roznyai Máttyás.* — A turini nemzetőr és a zuáv (képekkel). — *Tárház:* Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyetek. Mi újság? Egyveleg. Levelezés: *Szeged, Bonyhád, Tények, adomák, gondolatok.* Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Nyílt tér. Heti naptár.

A **Politikai Ujdonságok** 25. számának főtartalma: Oroszország megszólalt. — Poroszország fegyvert fog. — A harczteréről. — Heti krónika. — *Tarcza:* Jelenkori hadvezérek és államférfiak: III. *Baraguay d'Hilliers.* IV. *Cavour.* — A csatatér borzalmai. — Szardínia, röviden ismertette. — Vidéki közlemények: *Bény stb. Rendes rovatok.*

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert** (lak. uri-utca 12. sz.)

Előfizetési felhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

1859. évi másodfélelvi folyamára.

Előfizetési feltételek, postán küldve vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt 6 hónapra (jul. — dec.) 5 ft., 3 hónapra (jul. — sept.) 2 ft. 50 kr. ujp.

A Vasárnapi Ujság külön 6 hónapra (jul. — dec.) 3 „ — „ „

A Politikai Ujdonságok külön 6 hónapra (jul. — dec.) 2 „ 50 „ „

☞ Tíz előfizetett példányra egy tisztelet-példány. — A pénzek bérmentes küldése kéretik. ☞

A Vasárnapi Ujság és Magyar Sajtó együtt 6 hónapra (jul. — dec.) 10 ft. ujp., 3 hónapra (jul. — sept.) 5 ft. ujp.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala,

Pesten, egyetem-utca 4-ik szám.